KOMISJA
EUROPEJSKA

Bruksela, dnia 4.2.2025 r.
COM(2025) 3 final

SPRAWOZDANIE KOMISJI DLA RADY I PARLAMENTU EUROPEJSKIEGO

w sprawie przeprowadzonej przez Komisję oceny programów środków realizowanych przez państwa członkowskie, zaktualizowanych na podstawie art. 17 dyrektywy ramowej w sprawie strategii morskiej (2008/56/WE)

{SWD(2025) 1 final}

SPIS TREŚCI

1. WPROWADZENIE 1

2. STAN MÓRZ W EUROPIE 4

3. PRZEZWYCIĘŻANIE POTRÓJNEGO KRYZYSU PLANETARNEGO 10

3.1 DĄŻENIE DO ELIMINACJI ZANIECZYSZCZEŃ MÓRZ I OCEANÓW 12

3.2 PRZYWRACANIE PRZYRODY MORSKIEJ DO NASZEGO ŻYCIA 16

3.3 PRZECIWDZIAŁANIE KRYZYSOWI KLIMATYCZNEMU 22

4. ZAPEWNIENIE DOBREJ KONDYCJI SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ 24

5. ZARZĄDZANIE I WSPÓŁPRACA NA SZCZEBLU REGIONALNYM 25

6. WNIOSKI I PROGNOZA 29

7. ZALECENIA 31

1. WPROWADZENIE

Morza i oceany mają zasadnicze znaczenie dla jakości życia, źródeł utrzymania i gospodarki obecnego społeczeństwa oraz przyszłych pokoleń. Pełnią one również istotną funkcję w sekwestracji dwutlenku węgla, regulują klimat i pomagają ograniczyć skutki zmiany klimatu. Zdrowie oceanów może wpłynąć na naszą odporność na potrójny kryzys planetarny, a mianowicie zmianę klimatu, utratę różnorodności biologicznej i zanieczyszczenie. Obecne korzystanie z mórz Europy nie jest jednak zrównoważone. Niesłabnąca presja na ekosystemy morskie i pogarszanie się ich stanu utrudniają osiągnięcie naszego nadrzędnego celu, jakim są czyste, zdrowe i wydajne morza.

W ciągu ostatnich 12 lat państwa członkowskie UE opracowywały strategie morskie w celu zapewnienia zgodności z dyrektywą ramową w sprawie strategii morskiej([1]). W dyrektywie przewidziano wymóg oceny przez państwa członkowskie stanu środowiska morskiego, opracowania programów monitorowania, wyznaczenia celów środowiskowych i wdrożenia środków służących osiągnięciu kluczowego celu dyrektywy, jakim jest zapewnienie „dobrego stanu środowiska" wszystkich wód morskich UE. Cel ten miał zostać osiągnięty do 2020 r. W dyrektywie określono konkretne wskaźniki([2]) definiujące koncepcję dobrego stanu środowiska, takie jak utrzymanie różnorodności biologicznej lub zmniejszanie presji antropogenicznych obejmujących między innymi hałas podwodny, eutrofizację, uszkodzenia dna morskiego, odpady morskie i substancje zanieczyszczające.

Decyzja Komisji([3]) obowiązująca od czerwca 2017 r. zobowiązuje państwa członkowskie do spełnienia wspólnych kryteriów i standardów metodologicznych przy określaniu „dobrego stanu środowiska" pod względem ilościowym w odniesieniu do ich wód morskich. Co ważne, dyrektywa ramowa w sprawie strategii morskiej wyraźnie zobowiązuje państwa członkowskie do współpracy z sąsiadami w każdym regionie lub podregionie morskim, najlepiej w ramach istniejących regionalnych struktur współpracy instytucjonalnej([4]), w celu zapewnienia spójności i koordynacji wdrażanych środków([5]).

W Europejskim Zielonym Ładzie([6]) określono nadrzędne priorytety, takie jak ochrona różnorodności biologicznej i ekosystemów, oraz wspiera się te działania przez dążenie do:

- zmniejszenia zanieczyszczenia wody i gleby;
- przejścia na gospodarkę o obiegu zamkniętym;
- poprawę gospodarowania odpadami oraz

([1]) Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/56/WE z dnia 17 czerwca 2008 r. ustanawiająca ramy działań Wspólnoty w dziedzinie polityki środowiska morskiego (dyrektywa ramowa w sprawie strategii morskiej). Zob. EUR-Lex - 32008L0056 – PL – EUR-Lex (europa.eu).

[2] Te 11 wskaźników jakości przedstawiono w załączniku I do dyrektywy ramowej w sprawie strategii morskiej i doprecyzowano w decyzji Komisji (UE) 2017/848. Obejmują one D1 – różnorodność biologiczną, D2 – gatunki obce, D3 – ryby i skorupiaki eksploatowane w celach handlowych, D4 – sieci troficzne, D5 – eutrofizację, D6 – integralność dna morskiego, D7 – zmiany hydrograficzne, D8 – substancje zanieczyszczające, D9 – zanieczyszczenia w żywności pochodzenia morskiego, D10 – odpady, D11 – energię, w tym hałas podwodny.

([3]) Decyzja Komisji (UE) 2017/848 ustanawiająca kryteria i standardy metodologiczne dotyczące dobrego stanu środowiska wód morskich oraz specyfikacje i ujednolicone metody monitorowania i oceny. Zob.: EUR-Lex – 32017D0848 – PL – EUR-Lex (europa.eu).

([4]) W tym struktury ustanowione na mocy regionalnych konwencji morskich.

([5]) Regiony i podregiony morskie UE wymieniono w art. 4 dyrektywy 2008/56/WE. Czterema morskimi regionami UE są: Morze Bałtyckie, północno-wschodni Ocean Atlantycki, Morze Śródziemne i Morze Czarne.

([6]) Europejski Zielony Ład (europa.eu).

- zapewnienie zrównoważonego charakteru naszych sektorów niebieskiej gospodarki i rybołówstwa.

Unijna strategia na rzecz bioróżnorodności([7]), plan działania na rzecz eliminacji zanieczyszczeń([8]) i morski plan działania([9]) są kluczowymi instrumentami polityki przyjętymi, aby osiągnąć te cele.

Dyrektywa ramowa w sprawie strategii morskiej jest częścią szerszego programu na rzecz odporności wodnej. W wytycznych politycznych dla następnego kolegium na lata 2024–2029 zapowiedziano przyjęcie nowej europejskiej strategii odporności wodnej w celu zwiększenia bezpieczeństwa wodnego Europy przez zachowanie jakości i ilości wody w UE i poza nią, zwiększenie innowacyjnej przewagi konkurencyjnej sektora gospodarki wodnej oraz zajęcie się podstawowymi przyczynami wyzwań związanych z wodą, w tym zanieczyszczeniem, utratą różnorodności biologicznej i skutkami zmiany klimatu Czyste, zdrowe i wydajne morza i oceany mają kluczowe znaczenie dla naszej transformacji ekologicznej i cyfrowej oraz dla długoterminowego dobrobytu UE. Dyrektywa ramowa w sprawie strategii morskiej może również bezpośrednio przyczynić się do osiągnięcia celów przyszłego „paktu na rzecz oceanów" zapowiedzianego przez przewodniczącą Ursulę von der Leyen w wytycznych politycznych na kolejną kadencję Komisji, aby „wspierać niebieską gospodarkę oraz zapewnić dobre zarządzanie oceanami i ich zrównoważony rozwój pod każdym względem".

Po raz pierwszy w nowych ramach polityki Komisja ocenia drugie programy środków na podstawie dyrektywy ramowej w sprawie strategii morskiej. Ocenę przeprowadza się w ścisłej koordynacji z ocenami trzeciej edycji planów gospodarowania wodami w dorzeczu oraz drugiej edycji planów zarządzania ryzykiem powodziowym na podstawie ramowej dyrektywy wodnej i dyrektywy powodziowej([10]). Chcąc przyspieszyć skuteczne wdrażanie, Komisja zamierza zachęcać do przyjęcia bardziej zintegrowanego i spójnego podejścia do wdrażania przepisów dotyczących wody słodkiej i morskiej, zgodnie z podejściem „od źródła do morza"([11]).

Ocena koncentruje się zatem w szczególności na zapewnieniu spójności wdrażania dyrektywy ramowej w sprawie strategii morskiej z ramową dyrektywą wodną. Należy jednak zauważyć, że wymogi obu dyrektyw różnią się od siebie. W sprawozdaniu dotyczącym ramowej dyrektywy wodnej i dyrektywy powodziowej dokonano dogłębnej oceny stanu jednolitych części wód słodkich w UE na podstawie danych przekazanych przez państwa członkowskie oraz środków podjętych przez nie w celu poprawy sytuacji.

([7]) Unijna strategia na rzecz bioróżnorodności 2030 (europa.eu).

([8]) Komunikat Komisji „Droga do zdrowej planety dla wszystkich – Plan działania UE na rzecz eliminacji zanieczyszczeń wody, powietrza i gleby", COM(2021) 400 final. Publikacja dostępna pod adresem: https://environment.ec.europa.eu/strategy/zero-pollution-action-plan_pl.

([9]) Komunikat Komisji „Plan działania UE: ochrona i odbudowa ekosystemów morskich w celu zapewnienia zrównoważonego i odpornego rybołówstwa, COM(2023) 102 final. Publikacja dostępna pod adresem: EUR-Lex – 52023DC0102 – PL – EUR-Lex (europa.eu).

([10]) „Sprawozdanie Komisji dla Rady i Parlamentu Europejskiego w sprawie wdrożenia ramowej dyrektywy wodnej (2000/60/WE) i dyrektywy powodziowej (2007/60/WE) Trzecia edycja planów gospodarowania wodami w dorzeczu Druga edycja planów zarządzania ryzykiem powodziowym", COM(2025) 2.

([11]) Podejście „od źródła do morza" odnosi się do ustanowienia zarządzania, które zwiększa współpracę i spójność w całym systemie „od źródła do morza" oraz ogranicza zmiany kluczowych przepływów (wody, zanieczyszczeń, osadów, materiałów, fauny i flory, usług ekosystemowych), co prowadzi do wymiernej poprawy gospodarczej, społecznej i środowiskowej w środowisku słodkowodnym, nadbrzeżnym, przybrzeżnym, przejściowym i morskim. Uwzględniono w nim cały system „od źródła do morza", podkreślając powiązania środowiskowe, społeczne i gospodarcze na wyższym i niższym szczeblu oraz stymulując koordynację między sektorami i segmentami.

Natomiast w sprawozdaniu dotyczącym dyrektywy ramowej w sprawie strategii morskiej, wymaganym na podstawie art. 16 tejże dyrektywy, ocenia się jedynie programy środków państw członkowskich. Oba sprawozdania różnią się zatem nieznacznie pod względem zakresu, w związku z czym porównania dokonuje się w odniesieniu do wspólnych elementów.

Chociaż programy środków opracowano przed przyjęciem rozporządzenia o odbudowie zasobów przyrodniczych([12]), wejście w życie tego aktu prawnego z pewnością wpłynie na trzeci cykl wdrażania dyrektywy ramowej w sprawie strategii morskiej.

Cel i struktura

W niniejszym sprawozdaniu przedstawiono główne wyniki przeprowadzonej przez Komisję oceny drugich programów środków, które wszystkie państwa członkowskie były zobowiązane przedstawić do 31 marca 2022 r.([13]) Programy te są aktualizowane od czasu pierwszego cyklu wdrażania i uwzględniają najnowszą ocenę stanu wód morskich oraz zalecenia Komisji z 2018 r. dotyczące środków([14]). Bardziej szczegółową analizę programów środków państw członkowskich, stopnia spójności regionalnej, wniosków i zaleceń dla poszczególnych krajów przedstawiono w towarzyszącym dokumencie roboczym służb Komisji([15]).

Podstawą analizy jest potrójny kryzys planetarny związany z zanieczyszczeniem, utratą różnorodności biologicznej i zmianą klimatu([16]). Celem jest ocena, czy środki zaproponowane przez państwa członkowskie są wystarczające, aby przeciwdziałać szczególnym formom presji na ich wody morskie i przyczynić się do osiągnięcia dobrego stanu środowiska. Przedstawiono również zestaw kluczowych zaleceń, aby wskazać kierunek dalszych ulepszeń. Niektóre z kluczowych przesłań i zaleceń przedstawionych w konkluzjach uzupełniają przesłania i zalecenia przedstawione w sprawozdaniu dotyczącym ramowej dyrektywy wodnej i dyrektywy powodziowej.

Tylko pięć państw członkowskich przekazało dane w terminie do marca 2022 r. Kolejne dziewięć państw przekazało dane z opóźnieniem do jednego roku, a trzy – z opóźnieniem o ponad rok, ale nadal w terminie pozwalającym na ich uwzględnienie w niniejszej ocenie([17]). W sumie Komisja była w stanie ocenić programy środków z następujących 17 (spośród 22) nadbrzeżnych państw członkowskich: Belgia, Niemcy, Irlandia, Hiszpania, Estonia, Francja, Włochy, Cypr, Łotwa, Litwa, Niderlandy, Polska, Portugalia, Rumunia, Słowenia, Finlandia i Szwecja. Opóźnienia w składaniu sprawozdań i brak ich złożenia ograniczyły zdolność Komisji do przeprowadzania kompleksowych ocen spójności regionalnej.

([12]) Rozporządzenie (UE) 2024/1991 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 24 czerwca 2024 r. w sprawie odbudowy zasobów przyrodniczych i zmiany rozporządzenia (UE) 2022/869, Dz.U. L, 2024/1991, 29.7.2024.

([13]) Zob. art. 13 ust. 9 dyrektywy 2008/56/WE.

([14]) Sprawozdanie Komisji w sprawie oceny programów środków realizowanych przez państwa członkowskie w ramach dyrektywy ramowej w sprawie strategii morskiej, Bruksela, 31.7.2018, COM(2018) 562 final.

([15]) Dokument roboczy służb Komisji towarzyszący sprawozdaniu Komisji dla Rady i Parlamentu Europejskiego w sprawie dokonanej przez Komisję oceny programów środków państw członkowskich zaktualizowanych na podstawie art. 17 dyrektywy ramowej w sprawie strategii morskiej (2008/56/WE), SWD(2025) 1.

([16]) Zob. Czym jest potrójny kryzys planetarny? | UNFCCC.

([17]) W terminie – BE, IT, RO, SE, FI; z opóźnieniem do 6 miesięcy – NL, DE, FR, PL, ES; z opóźnieniem do 1 roku – IE, PT, SI, EE; do 1 września 2023 r. – CY, LT, LV.

Programy środków pozostałych pięciu państw członkowskich (Bułgarii, Chorwacji, Danii, Grecji i Malty) zostaną opublikowane na platformie WISE dotyczącej zasobów morskich EEA([18]). Komisja przygotuje również oceny i zalecenia dla poszczególnych krajów, które zostaną udostępnione bezpośrednio państwom członkowskim. Ocena programów państw członkowskich zostanie również uwzględniona w sprawozdaniu dotyczącym monitorowania i prognoz eliminacji zanieczyszczeń z 2024 r., trwającym przeglądzie dyrektywy ramowej w sprawie strategii morskiej([19]) oraz innych działaniach mających na celu wdrożenie unijnych strategii w zakresie różnorodności biologicznej i przystosowania się do zmiany klimatu.

2. STAN MÓRZ W EUROPIE

Około 40 % ludności UE zamieszkuje obszary przybrzeżne. Dla tych społeczności morza i oceany są bezpośrednio powiązane z kulturą, tożsamością i poczuciem przynależności([20]).

Dziesięciolecia przełowienia, zrzuty substancji biogennych, zanieczyszczenia i odpady, intensywny ruch morski oraz kilka innych form presji antropogenicznej, w połączeniu z rosnącym wpływem zmiany klimatu, poważnie pogorszyły stan ekosystemów morskich.

Te rosnące presje zagrażają korzyściom płynącym z mórz i oceanów Europy, do których przyszłe pokolenia mają prawo i których będą potrzebować do życia, zapewnienia źródeł utrzymania i rozwoju gospodarki.

W 2018 r. państwa członkowskie przeprowadziły pierwszą ocenę stanu swoich wód morskich na podstawie dyrektywy ramowej w sprawie strategii morskiej, analizując zakres, w jakim presja spowodowana działalnością człowieka wpływa na życie morskie i ekosystemy morskie oraz postępy na drodze do osiągnięcia dobrego stanu środowiska([21]). W połączeniu z innymi źródłami informacji dało to Komisji kompleksowy obraz stanu środowiska morskiego w 2020 r., który to rok wskazano jako termin osiągnięcia dobrego stanu środowiska.

Pomimo poprawy w niektórych obszarach wniosek był wówczas jasny: nie osiągnięto dobrego stanu środowiska we wszystkich europejskich wodach morskich([22]). Pozytywnym aspektem jest jednak to, że nadal można odwrócić stale nasilające się tendencje w zakresie niektórych rodzajów presji na morzach Europy. W szczególności można to zrobić przez wdrożenie skutecznych środków na podstawie dyrektywy ramowej w sprawie strategii morskiej; niektóre z nich opierają się na innych wieloletnich ramach politycznych i prawnych (np. dyrektywach ptasiej i siedliskowej, dyrektywie w sprawie planowania przestrzennego obszarów morskich, ramowej dyrektywie wodnej i wspólnej polityce rybołówstwa).

([18]) Sprawozdania i oceny dotyczące dyrektywy ramowej w sprawie strategii morskiej (europa.eu).
([19]) Ochrona środowiska morskiego – przegląd przepisów UE (europa.eu).
([20]) Marine (europa.eu).
([21]) Zob. komunikat Komisji – Zawiadomienie Komisji na temat zaleceń dla poszczególnych państw członkowskich i regionów w odniesieniu do zaktualizowanych sprawozdań za 2018 r. dotyczących art. 8, 9 i 10 dyrektywy ramowej w sprawie strategii morskiej (2008/56/WE), 2022/C 118/01. Zob.: EUR-Lex – 52022XC0314(01) – PL – EUR-Lex (europa.eu).
([22]) Sprawozdanie Komisji z wdrażania dyrektywy ramowej w sprawie strategii morskiej (dyrektywy 2008/56/WE), COM(2020) 259 final, EUR-Lex – 52020DC0259 – PL – EUR-Lex (europa.eu).

Uderzającym przykładem jest szacowane zmniejszenie ilości odpadów na plażach o 29 % w latach 2015–2021 we wszystkich basenach morskich UE([23]), przy czym w basenie Morza Bałtyckiego zmniejszenie to było jeszcze większe i wyniosło 45 %. Chociaż większość basenów morskich nie osiągnęła jeszcze dobrego stanu środowiska, taka skala redukcji w ciągu 5 lat świadczy o powodzeniu inicjatywy i pokazuje, że wspólne działania są skuteczne. Rezultat ten wyjaśnia szereg czynników, w tym bardzo silne poparcie publiczne dla działań, zobowiązania polityczne na wysokim szczeblu do odwrócenia tendencji (np. strategia w zakresie tworzyw sztucznych z 2018 r., plan działania na rzecz eliminacji zanieczyszczeń z 2021 r. w ramach Europejskiego Zielonego Ładu) oraz solidna podstawa prawna do podjęcia działań przez władze (obejmująca dyrektywę ramową w sprawie strategii morskiej, dyrektywę w sprawie produktów jednorazowego użytku z tworzyw sztucznych z 2019 r. i dyrektywę w sprawie portowych urządzeń odbiorczych z 2019 r.). Wartość dodana dyrektywy ramowej w sprawie strategii morskiej w tym procesie jest oczywista:

- kampanie publiczne i polityczne mające na celu przeciwdziałanie zaśmiecaniu i tworzywom sztucznym wykorzystywały dane określone w dyrektywie ramowej w sprawie strategii morskiej do poparcia swego przesłania;
- te same dane wykorzystano na potrzeby oceny skutków i przyjęcia dyrektywy w sprawie produktów jednorazowego użytku z tworzyw sztucznych, co pomogło zwiększyć świadomość społeczną;
- biorąc pod uwagę fakt, że zmniejszenie o 29 % nastąpiło jeszcze przed wejściem w życie dyrektywy w sprawie produktów jednorazowego użytku z tworzyw sztucznych, przynajmniej jego część można przypisać środkom planowanym w ramach pierwszego cyklu wdrażania dyrektywy ramowej w sprawie strategii morskiej;
- zmniejszenie o 29 % można wyraźnie ocenić i podać do wiadomości dzięki wspólnym wysiłkom państw członkowskich, instytucji i agencji UE([24]) oraz społeczeństwa obywatelskiego na rzecz gromadzenia i generowania wysokiej jakości porównywalnych danych.

Analiza drugiego programu środków dotyczących odpadów morskich pokazuje, że państwa członkowskie podejmują dalsze działania w celu przeciwdziałania problemowi odpadów na plażach: powinno to wspierać utrzymującą się pozytywną tendencję spadkową (zob. sekcja 3.1).

W odniesieniu do innych kwestii, takich jak zanieczyszczenie morza lub utrata różnorodności biologicznej, postępy na drodze do osiągnięcia dobrego stanu środowiska od 2018 r. zostaną ocenione po przedstawieniu przez państwa członkowskie trzeciej oceny stanu wód morskich w październiku 2024 r. W międzyczasie oceny regionalne opracowane w ramach czterech regionalnych konwencji morskich (RSC) – tj.

([23]) Komisja Europejska, Wspólne Centrum Badawcze, Grupa Techniczna ds. morskich odpadów powołana na podstawie dyrektywy ramowej w sprawie strategii morskiej, Hanke, G., Walvoort, D., Ruiz-Orejón, L. F., van Loon, W. M. G. M., Giorgetti, A., Molina-Jack, M. E., Vinci, M., European Coastline Litter Trends 2015–2021 – Methodology development and trends results for the Marine Strategy Framework Directive, Urząd Publikacji Unii Europejskiej, Luksemburg, 2024, JRC138907.

([24]) Na przykład Europejska Agencja Środowiska (EEA), Europejska Agencja Bezpieczeństwa Morskiego (EMSA) oraz europejska sieć informacji i obserwacji środowiska morskiego (EMODnet).

helsińskiej([25]), OSPAR([26]), barcelońskiej([27]) i bukareszteńskiej([28]) – dostarczają wielu najnowszych informacji na temat stanu mórz UE.

- *Basen Morza Bałtyckiego*

Trzecia całościowa ocena HELCOM([29]) opublikowana w październiku 2023 r. zawiera kompleksowy przegląd stanu ekosystemu Morza Bałtyckiego w latach 2016–2021. Wykazuje ona niewielką poprawę w tym okresie lub jej brak, co uwypukla potrzebę dalszych i ulepszonych skoordynowanych działań.

- Presja związana z **zanieczyszczeniem** utrzymuje się na wysokim poziomie. Eutrofizacja nadal stanowi poważny problem, który wpływa na różne poziomy sieci troficznej i przyczynia się do degradacji ekosystemu. Na niektórych obszarach, zwłaszcza w zlewniach południowo-zachodnich, widoczne są oznaki poprawy, jednak w środkowej części Morza Bałtyckiego nastąpiło niepokojące dalsze pogorszenie sytuacji. Presja ze strony substancji niebezpiecznych pozostaje wysoka na większości obszarów w całym regionie, a wysokie stężenia niektórych zanieczyszczeń([30]) występują głównie w rybach i małżach. Istnieją przesłanki świadczące o pewnej poprawie – obserwuje się zmniejszenie stężenia substancji chemicznych u zwierząt na wielu obszarach. W przypadku 11 z 16 zlewni ilość odpadów na plażach przekracza wartość progową wynoszącą 20 sztuk odpadów na 100 m plaży([31]), przez co zlewnie te nie są w dobrym stanie środowiskowym. Jednym z głównych czynników powodujących hałas podwodny jest hałas emitowany przez statki, przy czym występują znaczne różnice w zakresie przestrzeni (najbardziej dotknięte tym problemem są szlaki żeglugowe) i czasu (hałas ze statków jest bardziej powszechny w zimie niż latem).
- Pod względem **różnorodności biologicznej** dobrego stanu nie osiągnęło kilka gatunków morskich (w tym ssaków i ptaków) oraz siedlisk na całym Morzu Bałtyckim i na wszystkich poziomach sieci troficznej. Od czasu ostatniej oceny zmniejszyła się liczebność trzech stad ryb eksploatowanych w celach handlowych, a poprawę odnotowano tylko w przypadku jednego. Zintensyfikowano jednak działania na rzecz ochrony różnorodności biologicznej i regionowi uda się osiągnąć globalny cel, jakim jest ochrona 30 % obszarów do 2030 r.
- Skutki **zmiany klimatu** są już widoczne w związku z przewidywanym ociepleniem, które wkrótce doprowadzi do dalszych szkodliwych zjawisk i zwiększy pilną potrzebę działania w celu budowania odporności ekosystemów i łagodzenia negatywnego wpływu.

Pomimo ogólnego wniosku, że stan Morza Bałtyckiego nie poprawił się, z oceny wynika, że dobrze zaprojektowane i skutecznie wdrożone skoordynowane środki mające na celu zmniejszenie presji przynoszą jednak wymierne rezultaty. Sprawozdanie z postępów w realizacji zobowiązań podjętych w ramach deklaracji „Nasz Bałtyk”, opublikowane na

([25]) Zob. https://helcom.fi/.
([26]) Zob. https://oap.ospar.org/en/.
([27]) Zob. https://www.unep.org/unepmap/who-we-are/barcelona-convention-and-protocols?%2Ffr%2Fwho-we-are%2Fbarcelona-convention-and-protocols=.
([28]) Zob. http://www.blacksea-commission.org/_convention.asp.
([29]) Zob. Stan Morza Bałtyckiego 2023 – HELCOM.
([30]) Polibromowane etery difenylowe (PBDE), tributylocyna (TBT), rtęć i miedź.
([31]) Państwa członkowskie UE uzgadniają wartość progową, aby utrzymać czyste plaże w Europie – Komisja Europejska (europa.eu).

drugiej konferencji „Nasz Bałtyk” we wrześniu 2023 r.([32]), potwierdza, że są to kroki o zasadniczym znaczeniu.

- *Basen Morza Śródziemnego*

W grudniu 2023 r. w ramach konwencji barcelońskiej opracowano kompleksową ocenę stanu Morza Śródziemnego([33]) na podstawie danych zgromadzonych od czasu ostatniego sprawozdania na temat stanu jakości w 2017 r. Chociaż nie udało się ocenić wielu kwestii ze względu na nierównomierną dostępność danych, oceny istniejących wskaźników pokazują niejednoznaczny obraz sytuacji.

- Jeśli chodzi o **zanieczyszczenia**, w szczególności substancje zanieczyszczające i eutrofizację, nie ma wprawdzie jasnych komunikatów mających zastosowanie do całego Morza Śródziemnego, dostępne są jednak szczegółowe wyniki w odniesieniu do konkretnych obszarów oceny i wskaźników([34]). Jedynie 16 % monitorowanych plaż śródziemnomorskich osiągnęło dobry stan środowiska pod względem ilości odpadów. Podregion Morza Egejskiego-Lewantyńskiego jest najbardziej dotknięty poważnymi zanieczyszczeniami, w szczególności wyciekami ropy naftowej, co odzwierciedla fakt, że jest to jeden z najbardziej uczęszczanych szlaków morskich Morza Śródziemnego. Wydaje się, że całe Morze Śródziemne osiągnęło dobry stan środowiska pod względem poziomu hałasu impulsowego wpływającego na wybrane walenie, ale nie pod względem hałasu ciągłego, zwłaszcza w zachodniej części Morza Śródziemnego i na Morzu Egejskim i Lewantyńskim.
- Jeśli chodzi o **różnorodność biologiczną**, nadmierna eksploatacja zasobów rybnych zmniejszyła się obiecująco w ostatnim dziesięcioleciu, osiągając najniższy poziom od 2003 r. dzięki działaniom, które przyspieszono w ciągu ostatnich dwóch lat. Tendencja ta jest spójna we wszystkich podregionach([35]). Większość gatunków handlowych jest jednak nadal nadmiernie eksploatowana, a presja połowowa wciąż utrzymuje się na poziomie dwukrotnie wyższym od uznanego za zrównoważony. Niszczenie siedlisk pozostaje jednym z najbardziej powszechnych zagrożeń dla struktury i funkcjonowania śródziemnomorskich ekosystemów przybrzeżnych. Na głębokości 1 000 m największe szkody w siedliskach dna morskiego powodują połowy denne przy użyciu włoków i drag. Wiele populacji gatunków ptaków morskich osiągnęło dobry stan środowiska, z pewnymi wyjątkami. Większość waleni nadal zalicza się do gatunków poważnie zagrożonych zgodnie z oceną czerwonej księgi Międzynarodowej Unii Ochrony Przyrody, chociaż od połowy 2000 r. poprawił się stan powszechnie występujących gatunków, takich jak butlonos zwyczajny i delfin pręgoboki.
- **Zmiana klimatu** jest jednym z najpoważniejszych wyzwań stojących przed regionem Morza Śródziemnego. W ciągu ostatnich trzech dziesięcioleci morskie fale upałów spowodowały zdarzenia masowej śmiertelności różnych gatunków morskich

([32]) https://op.europa.eu/pl/publication-detail/-/publication/2e76afa1-5695-11ee-9220-01aa75ed71a1.
([33]) Sprawozdanie na temat stanu jakości Morza Śródziemnego z 2023 r., 23. posiedzenie umawiających się stron Konwencji o ochronie środowiska morskiego i regionu przybrzeżnego Morza Śródziemnego i protokołów do niej, Portorož, Słowenia, 5–8 grudnia 2023 r., UNEP/MED IG.26/Inf.10.
([34]) Na przykład w podregionie Morza Adriatyckiego dobry stan środowiska w odnotowano w odniesieniu do azotu, fosforu i chlorofilu, a w 80 % podregionów stwierdzono dobry stan środowiska w odniesieniu do metali, wielopierścieniowych węglowodorów aromatycznych (WWA) i polichlorowanych bifenyli (PCB) w osadach.
([35]) Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady „Zrównoważone rybołówstwo w UE: aktualna sytuacja i kierunki na 2025 r.”, Bruksela, 7.6.2024, COM(2024) 235 final.

i krytyczne straty dla sektora żywności pochodzenia morskiego. Wzrost temperatury wody morskiej przyspiesza rozprzestrzenianie się gatunków obcych. Zmiany hydrograficzne powodują, że śródziemnomorskie siedliska morskie są coraz bardziej zagrożone, a niektóre z nich mogą całkowicie wyginąć. Obszary środkowej i wschodniej części Morza Śródziemnego uznaje się za bardziej narażone na zmianę klimatu ze względu na zwiększoną presję ze strony gatunków inwazyjnych, wyższe temperatury wody i mniejszą cyrkulację oceaniczną, co prowadzi do niższych stężeń rozpuszczonego tlenu([36]).

- *Basen północno-wschodniego Atlantyku*

Sprawozdanie na temat stanu jakości, opublikowane w czerwcu 2023 r. przez OSPAR([37]) i oparte na danych obejmujących lata 2009–2021, jest najbardziej miarodajną oceną stanu całego północno-wschodniego Oceanu Atlantyckiego. Poczyniono znaczne postępy w celu lepszego zrozumienia i ograniczenia negatywnych skutków działalności człowieka. Pomimo pewnej poprawy tendencje wskazują, że różnorodność biologiczna maleje, a siedliska ulegają degradacji w wielu częściach obszaru morskiego OSPAR.

- Nie wyeliminowano w pełni **zanieczyszczenia** szerokim zakresem substancji niebezpiecznych, nadmiarem substancji biogennych (prowadzących do eutrofizacji) i odpadów morskich. Odnotowano zmniejszenie zrzutów substancji niebezpiecznych z sektora ropy naftowej i gazu oraz substancji promieniotwórczych z sektora jądrowego. Stężenie wielu najpoważniejszych substancji niebezpiecznych (np. WWA i PCB pochodzących z odpływów, zrzutów przemysłowych i starych placów budowy oraz niektórych insektycydów) znacznie spadło od lat 80. i 90. XX w. Stan większości podregionów jest jednak słaby, jeśli chodzi o zanieczyszczenie gatunków morskich substancjami niebezpiecznymi, głównie rtęcią i PCB, natomiast sytuacja wygląda nieco lepiej w zakresie zanieczyszczenia osadami. Nastąpił znaczny spadek ilości substancji biogennych docierających do środowiska morskiego, w szczególności pochodzących ze źródeł rolniczych, ścieków oraz źródeł przemysłowych i atmosferycznych. Zanieczyszczenie utrzymuje się jednak w pióropuszach rzecznych i na niektórych obszarach przybrzeżnych. Wyniki dotyczące odpadów morskich są podobnie zróżnicowane: ilość odpadów morskich pozostaje wysoka, ale widoczne jest jej zmniejszenie. Ilość odpadów na plażach również maleje, jednak odpady na dnie morskim są nadal powszechne i pochodzą głównie z rybołówstwa i materiałów z tworzyw sztucznych. Coraz większym problemem jest zanieczyszczenie hałasem.
- Pomimo niezaprzeczalnych postępów w ograniczaniu przełowienia od 2003 r.([38]) wpływ rybołówstwa i innej działalności człowieka na **różnorodność biologiczną** jest nadal głęboko niepokojący. Wszystkie oceny głównych składników (ptaków morskich, ssaków, ryb, siedlisk bentonicznych i pelagicznych) oraz sieci troficznych wykazują spadek różnorodności biologicznej pomimo postępów poczynionych w identyfikowaniu presji i przeciwdziałaniu im. W szczególności od czasu ostatniej oceny w 2017 r. pogorszył się stan ptaków morskich.

([36]) Jak powyżej.
([37]) Zob. https://oap.ospar.org/en/ospar-assessments/quality-status-reports/qsr-2023/.
([38]) „W 2003 r. średnia śmiertelność połowowa w północno-wschodniej części Oceanu Atlantyckiego była o 53 % wyższa od celu FMSY. Z najnowszej oceny wynika, że wskaźnik śmiertelności połowowej stopniowo spada i w 2022 r. osiągnął poziom 42 % poniżej FMSY". Komunikat Komisji „Zrównoważone rybołówstwo w UE: aktualna sytuacja i kierunki na 2025 r.", jak wyżej.

- **Zmiana klimatu** i zakwaszenie oceanów prowadzą do poważnych zmian, które stanowią istotne zagrożenie dla znacznej części morskiej różnorodności biologicznej północno-wschodniego Atlantyku. Ekosystemy morskie ogółem tracą również odporność na zmianę klimatu z powodu innych bieżących form presji ze strony człowieka.

Wnioski ze sprawozdania na temat stanu jakości wyraźnie wskazują na dwa ustalenia:

1) aby zmienić obecną trajektorię, potrzebne są dodatkowe środki;
2) środki stosowane dotychczas należy wdrażać skuteczniej.

- *Basen Morza Czarnego*

Nie jest dostępna ocena regionalna dla Morza Czarnego, ale istnieją pewne dane, obejmujące głównie lata 2016–2021, pochodzące z finansowanego przez UE projektu EMBLAS([39]), uzupełnione analizami przeprowadzonymi przez Wspólne Centrum Badawcze Komisji.

- Jeżeli chodzi o **zanieczyszczenie**, obserwacje potwierdzają, że wszystkie obszary Morza Czarnego zawierają odpady morskie, głównie odpady z tworzyw sztucznych i mikrodrobin plastiku. Dane wskazują, że plaże nad Morzem Czarnym są najbardziej zaśmiecone w Europie i obserwuje się na nich najwyższy odsetek odpadów z produktów jednorazowego użytku z tworzyw sztucznych (652 sztuki odpadów na 100 m). Morze pozostaje zanieczyszczone metalami ciężkimi, WWA i niektórymi pestycydami, a stężenie PFOS przekracza bezpieczny limit. Badanie naukowe z 2021 r. wykazało, że łączne zanieczyszczenie Morza Czarnego substancjami chemicznymi było około 3–8 razy wyższe w porównaniu z Morzem Śródziemnym i 2–7 razy wyższe niż w północno-wschodnim Atlantyku([40]). Wydaje się, że niektóre regiony przybrzeżne osiągnęły dobry stan środowiska pod względem eutrofizacji, ale stan środowiska większości środkowowschodnich części wód głębinowych nie był dobry w 2019 r. ze względu na zakwit fitoplanktonu i wysokie stężenie zanieczyszczeń.
- Jeśli chodzi o **różnorodność biologiczną**, poziomy biomasy kilku gatunków ryb i skorupiaków wyraźnie spadły w latach 1995–2021, niektórych dość dramatycznie (np. witlinka, kolenia pospolitego, sardeli europejskiej lub ślimaka *Rapana venosa*). Oceniono, że stan środowiska wód przybrzeżnych i wód szelfowych jest dobry pod względem różnorodności biologicznej fitoplanktonu, natomiast wód otwartych nie jest dobry. Ponadto w latach 2016–2019 uległy pogorszeniu warunki środowiskowe w rezerwacie morskim „Zernov's Phyllophora Field", który jest największym morskim obszarem chronionym na Morzu Czarnym położonym na wodach ukraińskich. Niedawne badania wykazały również możliwość migracji gatunków inwazyjnych do Morza Czarnego([41]).
- Jeśli chodzi o **zmianę klimatu**, scenariusze wskazują na wzrost temperatury wody i inne zmiany, które wpłyną na transport i rozproszenie substancji biogennych

([39]) Slobodnik, J., Arabidze, M., Mgeladze, M., Korshenko, A., Mikaelyan, A., Komorin, V., Minicheva, G., 2020, EMBLAS Final Scientific Report – Joint Black Sea Surveys 2016-2019.

([40]) Badanie naukowe z 2021 r. na północno-wschodnim Atlantyku, Morzu Śródziemnym i Morzu Czarnym pt. „The Cruise of Three European Seas" [Rejs po trzech europejskich morzach] zrealizowane w ramach projektu EU4EMBLAS przy wsparciu JRC.

([41]) Badanie naukowe z 2021 r. dotyczące północno-wschodniego Atlantyku, Morza Śródziemnego i Morza Czarnego.

i substancji zanieczyszczających w Morzu Czarnym([42]) oraz zwiększą akumulację zanieczyszczeń we wschodnim basenie([43]).

Wpływ środowiskowy rosyjskiej wojny napastniczej przeciwko Ukrainie miał daleko idące i transgraniczne skutki dla Morza Czarnego. Skutki te wynikają ze stosowania min i innych materiałów wybuchowych, wycieków ropy naftowej i emisji toksycznych substancji, czynników zanieczyszczających oraz tworzyw sztucznych w wyniku zniszczenia portów i statków, a także zanieczyszczeń przenoszonych przez rzeki do morza. Chociaż długoterminowe monitorowanie jest bardzo trudne ze względu na trwające działania wojenne, istnieją wyraźne dowody wskazujące, że szkody te mają niekorzystny wpływ na różnorodność biologiczną, siedliska i gatunki, w tym ssaki morskie i stada ryb.

W szczególności przerwanie zapory w Nowej Kachowce w czerwcu 2023 r. miało bezprecedensowe konsekwencje środowiskowe dla południowej Ukrainy, rozciągające się na większy region Morza Czarnego. Po zniszczeniu zapory w 2023 r. we wszystkich punktach pomiarowych wykryto znacznie wyższe stężenia wszystkich rodzajów zanieczyszczeń chemicznych w porównaniu z 2020 r. Ponadto 2 000-krotne zwiększenie ilości fitoplanktonu (sinic) doprowadziło do śmierci 40 % populacji omułków czarnomorskich([44]). Chociaż proces przywracania do stanu poprzedniego jest już w toku, konieczne będzie dalsze badanie długoterminowych skutków tego zanieczyszczenia dla zdrowia ludzi i ekosystemów.

3. PRZEZWYCIĘŻANIE POTRÓJNEGO KRYZYSU PLANETARNEGO

Ponieważ wody morskie w Unii Europejskiej nie osiągnęły dobrego stanu środowiska w 2020 r., oczekiwano, że państwa członkowskie zaktualizują swoje pierwsze programy środków określone w dyrektywie ramowej w sprawie strategii morskiej mające na celu dalsze przeciwdziałanie presji i jak najszybsze osiągnięcie dobrego stanu środowiska.

W ramach aktualizacji 17 państw członkowskich oceniło 2 046 środków obejmujących wszystkie regiony morskie, wskaźniki i presje([45]). Spośród nich tylko jedna trzecia to nowe środki wyraźnie uwzględnione w tej drugiej aktualizacji, przy czym zdecydowana większość z nich jedynie przedłużała okres trwania środków zgłoszonych wcześniej, z pewnymi zmianami. Ponieważ dobrego stanu środowiska nie osiągnięto do 2020 r., można byłoby spodziewać się większej liczby nowych środków.

([42]) Miladinova, Svetla, i in., 2020, „Seasonal and Inter-Annual Variability of the Phytoplankton Dynamics in the Black Sea Inner Basin” Oceans 1, nr 4: 251–273. https://doi.org/10.3390/oceans1040018; Macias, D., i in., 2022, Water/marine zero pollution outlook: a forward-looking, model-based analysis of water pollution in the EU. Luksemburg. https://doi.org/10.2760/681817.

([43]) Miladinova, S., i in., E. 2020 „Identifying distribution and accumulation patterns of floating marine debris in the Black Sea”, Marine Pollution Bulletin, 153, 110964, doi:10.1016/j.marpolbul.2020.110964; Macias, D., i in., 2022, jak wyżej.

([44]) Konsekwencje wysadzenia zapory elektrowni wodnej w Nowej Kachowce dla Morza Czarnego: nowe dane – projekt EMBLAS.

([45]) Szczegółowa analiza informacji na temat zaktualizowanych programów środków, które zostały przekazane drogą elektroniczną przez 17 państw członkowskich, jest dostępna w publikacji: Komisja Europejska, Wspólne Centrum Badawcze: Louropoulou, E., Alonso Aller, E., Cardoso, A.C., Carravieri, A., Druon, J., Magliozzi, C., Martini, E., Mendes, C., Palma, M., Piroddi, C., Ruiz-Orejón, L.F., Zupan, M. i Hanke, G., „Programmes of Measures under the Marine Strategy Framework Directive to achieve or maintain Good Environmental Status”, Urząd Publikacji Unii Europejskiej, Luksemburg, 2024, JRC139180.

Prawie połowa zgłoszonych środków ma na celu osiągnięcie lub utrzymanie dobrego stanu środowiska na podstawie dyrektywy ramowej w sprawie strategii morskiej. Stanowi to znaczny wzrost od czasu pierwszych programów środków, w których tylko jedna czwarta środków była powiązana z wymogami dyrektywy ramowej w sprawie strategii morskiej([46]). Pozostałe środki wynikają z wymogów określonych w innych aktach prawnych UE, regionalnych konwencjach morskich, umowach międzynarodowych lub przepisach krajowych.

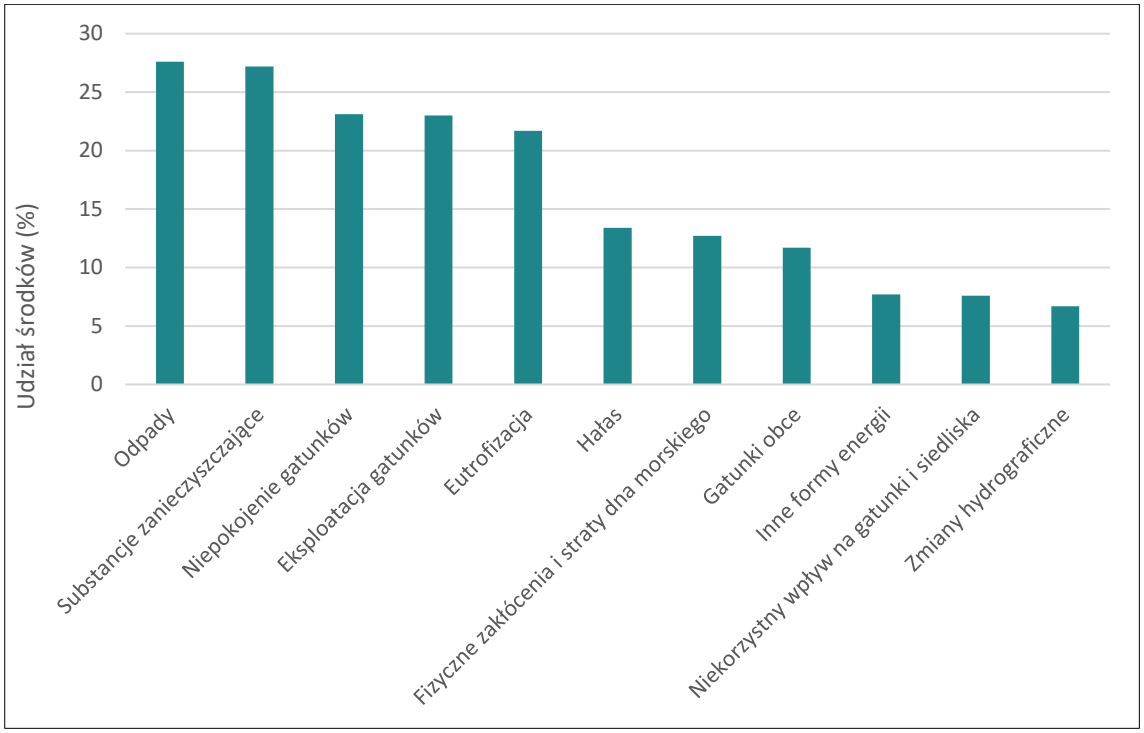
W drugich programach środków prawie 50 % środków ma *bezpośrednio* zapobiegać dalszym presjom oraz skutkować zmniejszeniem istniejących presji lub odtworzeniem gatunków lub siedlisk. Ponad 35 % środków ma *pośrednio* przyczynić się do osiągnięcia tych celów (np. poprzez mechanizmy zarządzania, zachęty finansowe lub kampanie uświadamiające). Środki związane z doskonaleniem wiedzy stanowią około 15 % ogółu środków.

Zgłoszone środki uwzględniają wszystkie rodzaje presji istotnych dla środowiska morskiego UE([47]). Odpady i substancje zanieczyszczające to najczęściej zwalczane presje – prawie 30 % środków jest ukierunkowanych na każdą z nich. Ponad 20 % środków dotyczy niepokojenia i eksploatacji gatunków oraz eutrofizacji. Ponad 10 % odnosi się do hałasu, zaburzeń dna morskiego i gatunków obcych, a mniej niż 10 % środków ma odnosić się do innych form energii, niekorzystnego wpływu na gatunki i siedliska oraz zmian hydrograficznych (rys. 1).

([46]) „Sprawozdanie Komisji dla Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie oceny programów środków realizowanych przez państwa członkowskie w ramach dyrektywy ramowej w sprawie strategii morskiej”, Bruksela, 31.7.2018, COM(2018) 562 final.

([47]) Środki obejmują również wszystkie wskaźniki dobrego stanu środowiska określone w załączniku I do dyrektywy ramowej w sprawie strategii morskiej. Ponad 30 % środków jest związanych z różnorodnością biologiczną (wskaźnik 1), 28 % z integralnością dna morskiego (wskaźnik 6), 24 % z substancjami zanieczyszczającymi (wskaźnik 8) i 22 % z odpadami morskimi (wskaźnik 10). Wskaźnikami, do których środki odnoszą się najrzadziej, są warunki hydrograficzne (wskaźnik 7: 8 %), zanieczyszczenia w żywności pochodzenia morskiego (wskaźnik 9: 9 %), gatunki obce (wskaźnik 2) i hałas podwodny (wskaźnik 11) (po 10 % każdy). Wskaźniki różnorodności biologicznej (1–4–6) są uwzględnione w największym stopniu, ponieważ wszelkie środki zastosowane w celu zmniejszenia określonej kategorii presji, na przykład eutrofizacji lub zanieczyszczeń, będą miały również wpływ na stan różnorodności biologicznej mórz.

Rysunek 1. Udział środków przewidzianych w drugim programie środków mających na celu przeciwdziałanie presji wywieranej na ekosystemy morskie

Ta analiza statystyczna nie daje jednak wglądu w skuteczność proponowanych środków. Mimo że zastosowano wiele środków w celu wyeliminowania zanieczyszczenia substancjami chemicznymi i biogennymi, działania państw członkowskich nadal nie są wystarczające do znacznego zmniejszenia zanieczyszczenia, a ostatecznie do osiągnięcia dobrego stanu środowiska.

3.1 DĄŻENIE DO ELIMINACJI ZANIECZYSZCZEŃ MÓRZ I OCEANÓW

Ograniczenie zanieczyszczenia wody jest kluczowym wymiarem Europejskiego Zielonego Ładu i planu działania na rzecz eliminacji zanieczyszczeń. Zanieczyszczenie stanowi jedno z pięciu głównych zagrożeń dla różnorodności biologicznej([48]).

Jak wynika z danych zgłoszonych przez państwa członkowskie na podstawie art. 8 dyrektywy ramowej w sprawie strategii morskiej w 2018 r.([49]), 80 % obszaru morskiego UE nie osiągnęło dobrego stanu środowiska z powodu zanieczyszczenia wszechobecnymi substancjami trwałymi, wykazującymi zdolność do bioakumulacji i toksycznymi, takimi jak rtęć. 87 % nie osiągnęło dobrego stanu środowiska z powodu eutrofizacji, 90 % z powodu odpadów, a 97 % z powodu ciągłego hałasu podwodnego.

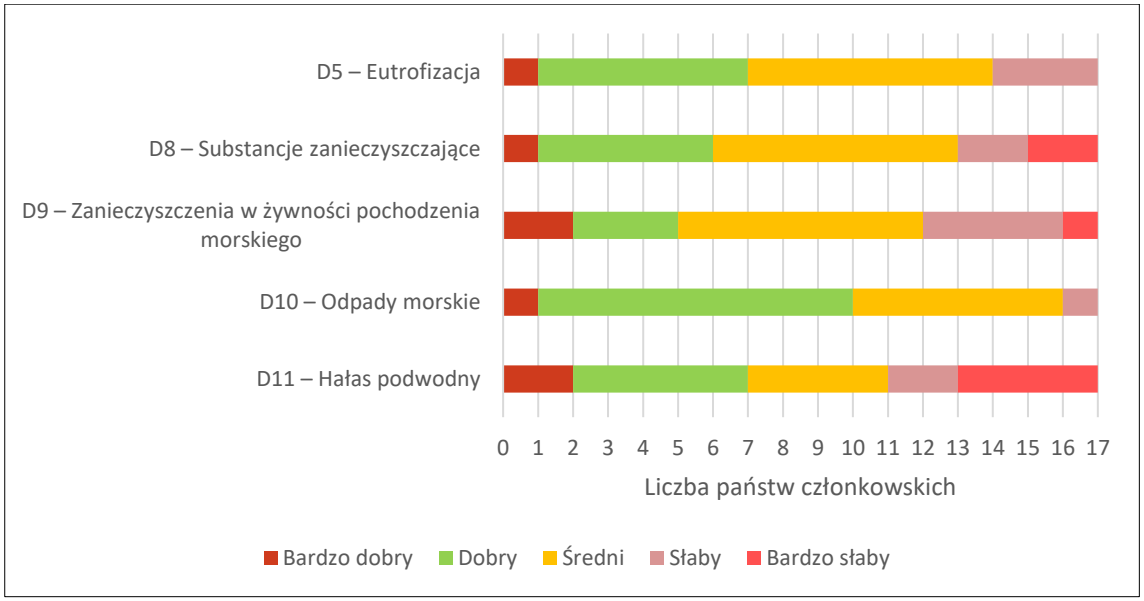
W ciągu ostatnich lat Komisja przedstawiła kilka wniosków mających na celu rozwiązanie problemu zanieczyszczenia wody – najnowszy z nich odnosił się do zmiany dyrektywy dotyczącej oczyszczania ścieków komunalnych i dyrektywy w sprawie emisji przemysłowych oraz aktualizacji wykazu substancji zanieczyszczających wodę w ramowej dyrektywy wodnej. Ważnym krokiem w kierunku lepszego zarządzania zanieczyszczeniem oceanów jest również przyjęcie w latach 2020 i 2022 w związku

([48]) Sprawozdanie Komisji „Pierwsze monitorowanie i perspektywy eliminacji zanieczyszczeń »Drogi do czystszego powietrza, wody i gleby dla Europy«”, COM(2022) 674 final, Bruksela, 8.12.2022.
([49]) Portal dotyczący środowiska morskiego WISE Marine: https://water.europa.eu/marine.

z dyrektywą ramową w sprawie strategii morskiej wartości progowych dla odpadów([50]) i hałasu([51]).

W niniejszej sekcji uwzględniono cztery główne kategorie zanieczyszczeń wpływających na środowisko morskie: odpady morskie (wskaźnik 10), eutrofizację (wskaźnik 5), szkodliwe substancje zanieczyszczające (wskaźnik 8 i 9) i hałas podwodny (wskaźnik 11).

Rysunek 2. Adekwatność drugich programów państw członkowskich w zakresie środków przeciwdziałania zanieczyszczeniom

W ujęciu średnim środki państw członkowskich jedynie częściowo eliminują problemy, którymi należy się zająć w celu zmniejszenia zanieczyszczenia (rys. 2). Chociaż środki wprowadzone w celu ograniczenia ilości odpadów morskich zmierzają we właściwym kierunku, środki mające na celu przeciwdziałanie eutrofizacji, zanieczyszczeniu chemicznemu i hałasowi podwodnemu są nadal niewystarczające.

Odpady morskie (wskaźnik 10)

Zasadniczo jakość środków mających na celu rozwiązanie problemu odpadów morskich poprawiła się między dwoma cyklami.

Analiza potwierdza obserwowaną w ciągu ostatnich kilku lat pozytywną tendencję w zakresie działań na rzecz rozwiązania problemu odpadów morskich. 22 % wszystkich środków zgłoszonych przez państwa członkowskie jest związanych ze wskaźnikiem 10 – odpady morskie – a jedna czwarta stanowi uzupełnienie istniejących zobowiązań prawnych.

Środki te obejmują główne źródła odpadów, począwszy od działań związanych ze ściekami z obszarów miejskich i innych źródeł lądowych (np. przemysłu i rolnictwa). Rzeki są również uznawane za jedno z głównych źródeł zanieczyszczenia. Środki uwzględniają również źródła morskie. Szereg środków bezpośrednio dotyczy odpadów

([50]) Państwa członkowskie UE uzgadniają wartość progową, aby utrzymać czyste plaże w Europie – Komisja Europejska (europa.eu).
([51]) Zerowy poziom emisji zanieczyszczeń oraz bioróżnorodność: pierwsze ogólnounijne limity hałasu podwodnego – Komisja Europejska (europa.eu).

pochodzących z rybołówstwa (takich jak urwane fragmenty sieci rybackich), w tym działań porządkowych i działań mających na celu zapobieganie dalszemu wprowadzaniu odpadów (na podstawie wymogów dyrektywy w sprawie portowych urządzeń odbiorczych i dyrektywy w sprawie produktów jednorazowego użytku z tworzyw sztucznych). Żegluga, działalność rekreacyjna i turystyka są również znaczącymi źródłami odpadów, natomiast akwakultura generuje odpady w nieco mniejszych ilościach. Odpadami pochodzącymi z transportu morskiego zajmują się głównie inicjatywy związane z IMO, konwencją MARPOL i dyrektywą w sprawie portowych urządzeń odbiorczych.

Tylko kilka państw członkowskich zidentyfikowało obszary o kluczowym oddziaływaniu na środowisko morskie, pomimo zalecenia Komisji, aby uczynić to w ocenie z 2018 r.([52]) Nadal istnieją luki w przeciwdziałaniu mikroodpadom oraz odpadom na dnie morskim i w słupie wody, a także wpływowi na organizmy morskie. Chociaż śródziemnomorskie państwa członkowskie mają jasne cele związane z wpływem odpadów na żółwie *Caretta caretta*, żadne z nich nie zgłosiło jeszcze środków mających na celu bezpośrednie rozwiązanie tego problemu. Prawie wszystkie państwa członkowskie uznają wartość współpracy regionalnej i prac przeprowadzonych w kontekście regionalnych konwencji morskich.

Dobre przykłady

Niektóre państwa członkowskie podjęły konkretne środki w celu przeciwdziałania mikroodpadom, w tym opracowały systemy uszczelniające, instalacje do uzdatniania lub oczyszczania wód opadowych i ścieków, ukierunkowane w szczególności na mikroodpady i mikrodrobiny plastiku.

Eutrofizacja i substancje zanieczyszczające (wskaźniki 5, 8 i 9)

Ogólnie rzecz biorąc, poczyniono postępy w opracowywaniu środków mających na celu dalsze ograniczenie zanieczyszczenia zarówno organicznego, jak i chemicznego, ale konieczne są bardziej intensywne działania.

Działania mające na celu przeciwdziałanie eutrofizacji i zanieczyszczeniu substancjami niebezpiecznymi są nadal niewystarczające([53]). Państwa członkowskie uwzględniły wiele środków związanych ze wskaźnikiem 8 – substancje zanieczyszczające (24 %), wskaźnikiem 5 – eutrofizacja (18 %) oraz, w mniejszym stopniu, wskaźnikiem 9 – zanieczyszczenia w żywności pochodzenia morskiego (9 %). Często łączą one te środki ze zaktualizowanymi planami gospodarowania wodami w dorzeczu, ale dokonują ograniczonej oceny ich skuteczności w osiąganiu dobrego stanu środowiska.

Planowane działania mające na celu wyeliminowanie zanieczyszczeń pochodzących z emisji gazów są mniej spójne, mimo bogatego prawodawstwa dotyczącego jakości powietrza i emisji, w szczególności przepisów UE regulujących sektory energii, przemysłu i transportu, dyrektywy w sprawie jakości powietrza i dyrektywy w sprawie

([52]) Dokument roboczy służb Komisji załączony do „Sprawozdania Komisji dla Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie oceny programów środków realizowanych przez państwa członkowskie w ramach dyrektywy ramowej w sprawie strategii morskiej", Bruksela, SWD(2018) 393 final, 31.7.2018, s. 33.

([53]) W ujęciu średnim środki w odniesieniu do wskaźników 5, 8 i 9 uznaje się za odpowiednie w umiarkowanym stopniu.

redukcji krajowych emisji. Państwa członkowskie uwzględniły jednak środki mające na celu dalsze uregulowanie zanieczyszczenia powodowanego przez żeglugę w związku z wdrażaniem porozumień konwencji MARPOL lub porozumień IMO (np. przyjazne dla środowiska środki przeciwporostowe, kontrole emisji, czystsze koncepcje statków), co ma przynieść oczekiwane pozytywne skutki, zwłaszcza na obszarach morskich.

Państwa członkowskie nadal mają trudności z rozwiązaniem problemu zanieczyszczenia nowo pojawiającymi się substancjami (np. środkami farmaceutycznymi) oraz zaradzeniem odziedziczonym skutkom trwałych zanieczyszczeń (np. rtęci). Istnieją jednak dobre praktyki w zakresie przeciwdziałania substancjom zanieczyszczającym ze źródeł związanych z morzem (np. kontrolowanie substancji zanieczyszczających pochodzących z wraków, stopniowe wycofywanie stosowania ołowiu w narzędziach połowowych, śledzenie i odzyskiwanie utraconych kontenerów) oraz eutrofizacji (np. przez wykorzystanie obornika z recyklingu w produkcji biogazu). Ponadto ponieważ w 2023 r. zaktualizowano przepisy UE dotyczące najwyższych dopuszczalnych poziomów substancji zanieczyszczających w środkach spożywczych, aby uwzględnić szerszy zakres metali ciężkich i trwałych substancji organicznych([54]), osiągnięcie dobrego stanu środowiska w odniesieniu do zanieczyszczeń w żywności pochodzenia morskiego prawdopodobnie będzie wymagało dodatkowych środków w przyszłości.

Dobre przykłady

Zdrowe siedliska morskie mogą odegrać kluczową rolę w ograniczaniu negatywnych skutków eutrofizacji. Niektóre państwa członkowskie w coraz większym stopniu stosują oparte na zasobach przyrody środki odtworzenia siedlisk, takich jak skupiska omułków jadalnych, skupiska trawy morskiej i bagna słone, aby przeciwdziałać eutrofizacji.

Hałas podwodny (wskaźnik 11)

Ogólnie środki państw członkowskich mające na celu ograniczenie hałasu podwodnego poprawiły się, ale nadal koncentrują się na gromadzeniu wiedzy, a nie na ograniczaniu presji.

Ze względu na brak ram prawnych dotyczących hałasu podwodnego dyrektywa ramowa w sprawie strategii morskiej stworzyła wiele nowych środków ukierunkowanych na wyeliminowanie tej formy presji, ale są one nadal niewystarczające do osiągnięcia dobrego stanu środowiska i wyznaczonych celów([55]), zarówno pod względem ilości (tylko 10 % wszystkich środków), jak i jakości.

W porównaniu z pierwszymi programami środki uwzględniają więcej źródeł i rodzajów presji, ale koncentrują się głównie na gromadzeniu wiedzy, a nie na działaniach mających bezpośredni wpływ na zmniejszenie presji.

Aby poszerzyć wiedzę na temat hałasu podwodnego, państwa członkowskie opierają działania głównie na inicjatywach ramowych na szczeblu regionalnym i na projektach finansowanych przez UE. Tylko kilka państw członkowskich opracowało konkretne środki w oparciu o wyniki tych projektów, takie jak ustanowienie ograniczeń prędkości

([54]) Rozporządzenie Komisji (UE) 2023/915 z dnia 25 kwietnia 2023 r. w sprawie najwyższych dopuszczalnych poziomów niektórych zanieczyszczeń w żywności oraz uchylające rozporządzenie (WE) nr 1881/2006.

([55]) W ujęciu średnim uznaje się, że środki odnoszące się do wskaźnika 11 charakteryzują się umiarkowanym poziomem adekwatności.

w pobliżu obszarów wrażliwych lub w newralgicznych okresach. Najbardziej ukierunkowane środki odnoszą się do budowy infrastruktury morskiej i przybrzeżnej i obejmują wprowadzenie ograniczenia poziomu hałasu lub uwzględnienie hałasu podwodnego w badaniach oceny oddziaływania na środowisko. Ustalenie wartości progowych dla maksymalnych poziomów hałasu impulsowego i ciągłego w październiku 2022 r. powinno pomóc w opracowywaniu większej liczby bardziej skutecznych środków w następnym cyklu.

Inne formy energii (np. energia elektromagnetyczna, świetlna i cieplna) nadal nie zostały odpowiednio uwzględnione, z wyjątkiem kilku środków *ad hoc* dotyczących potencjalnego wpływu pól elektromagnetycznych na wrażliwe siedliska lub monitorowania zanieczyszczenia światłem.

Dobry przykład

Jedno państwo członkowskie optymalizuje trasy podejścia żeglugowego podczas budowy lub konserwacji morskich farm wiatrowych bądź innej infrastruktury morskiej, aby uniknąć wysokiego poziomu ciągłego hałasu na obszarach szczególnie narażonych, funkcjonujących jako obszary o wysokiej różnorodności biologicznej.

3.2 PRZYWRACANIE PRZYRODY MORSKIEJ DO NASZEGO ŻYCIA

W europejskich morzach występują rozległe i bardzo zróżnicowane ekosystemy przybrzeżne i morskie o bardzo różnorodnych siedliskach i gatunkach([56]). Gdy są w dobrym stanie, zapewniają naszym społeczeństwom podstawowe usługi, takie jak żywność, energię i czyste powietrze, a także pomagają w łagodzeniu skutków zmiany klimatu([57]). Presje, które mają wpływ na różnorodność biologiczną mórz i ekosystemy morskie, osłabiają zdolność planety do zdrowego funkcjonowania i świadczenia podstawowych usług, które mają kluczowe znaczenie dla naszego przetrwania i dobrobytu. W związku ze wzrostem presji wywieranej na oceany zapewnienie stałej dostępności tych usług staje się jeszcze ważniejsze.

UE zwiększyła swoje zaangażowanie na rzecz ochrony różnorodności biologicznej mórz. Unijna strategia na rzecz bioróżnorodności 2030([58]) wymaga prawnej i skutecznej ochrony 30 % naszych mórz, w tym jednej trzeciej podlegającej ścisłej ochronie. W ramach misji w zakresie odbudowy naszych oceanów i zasobów wodnych do 2030 r.([59]) UE dąży do znalezienia konkretnych rozwiązań dla wyzwań stojących obecnie przed naszymi morzami i oceanami przez nadanie badaniom naukowym i innowacjom nowej roli w połączeniu z nowymi formami zarządzania i współpracy, a także przez angażowanie obywateli. Na szczeblu globalnym zobowiązania te potwierdza przyjęcie dwóch historycznych porozumień: globalnych ram różnorodności biologicznej z 2022 r. w ramach 15. Konferencji Stron Konwencji o różnorodności biologicznej (COP15)([60]) oraz Porozumienia dotyczącego ochrony i zrównoważonego

([56]) Stan mórz Europy – Europejska Agencja Środowiska (europa.eu).
([57]) Różnorodność biologiczna mórz w Europie pozostaje pod presją – Europejska Agencja Środowiska (europa.eu).
([58]) Komunikat Komisji „Unijna strategia na rzecz bioróżnorodności 2030 Przywracanie przyrody do naszego życia", COM(2020) 380 final.
([59]) https://research-and-innovation.ec.europa.eu/funding/funding-opportunities/funding-programmes-and-open-calls/horizon-europe/eu-missions-horizon-europe/restore-our-ocean-and-waters_pl.
([60])Globalne ramy różnorodności biologicznej z Kunmingu/Montrealu (cbd.int).

wykorzystywania morskiej różnorodności biologicznej na obszarach znajdujących się poza jurysdykcją krajową z 2023 r. (porozumienia BBNJ)([61]).

Przyjęcie w 2023 r. morskiego planu działania([62]) przyczynia się również do realizacji tych założeń przez wezwanie państw członkowskich do podjęcia działań, które umożliwią pogodzenie połowów z celami ochrony środowiska, w szczególności przez poprawę selektywności narzędzi połowowych, przeciwdziałanie przyłowom gatunków wrażliwych, ochronę dna morskiego oraz działania wspierające transformację i wymianę wiedzy.

Wartości progowe określone w dyrektywie ramowej w sprawie strategii morskiej w 2023 r. w odniesieniu do strat i uszkodzeń dna morskiego([63]) są również ważnym krokiem w kierunku lepszego zarządzania zasobami naturalnymi oceanów.

Niemniej jednak pod względem wskaźników różnorodności biologicznej droga do osiągnięcia dobrego stanu środowiska jest daleka. Na przykład na początku drugiego cyklu wdrażania dyrektywy tylko 3 % waleni (takich jak delfiny i morświny), tylko 15 % wielorybów i siedlisk dna morskiego oraz zaledwie 29 % ptaków żywiących się gatunkami pelagicznymi w europejskich wodach morskich państwa członkowskie oceniły jako będące w dobrym stanie środowiska.

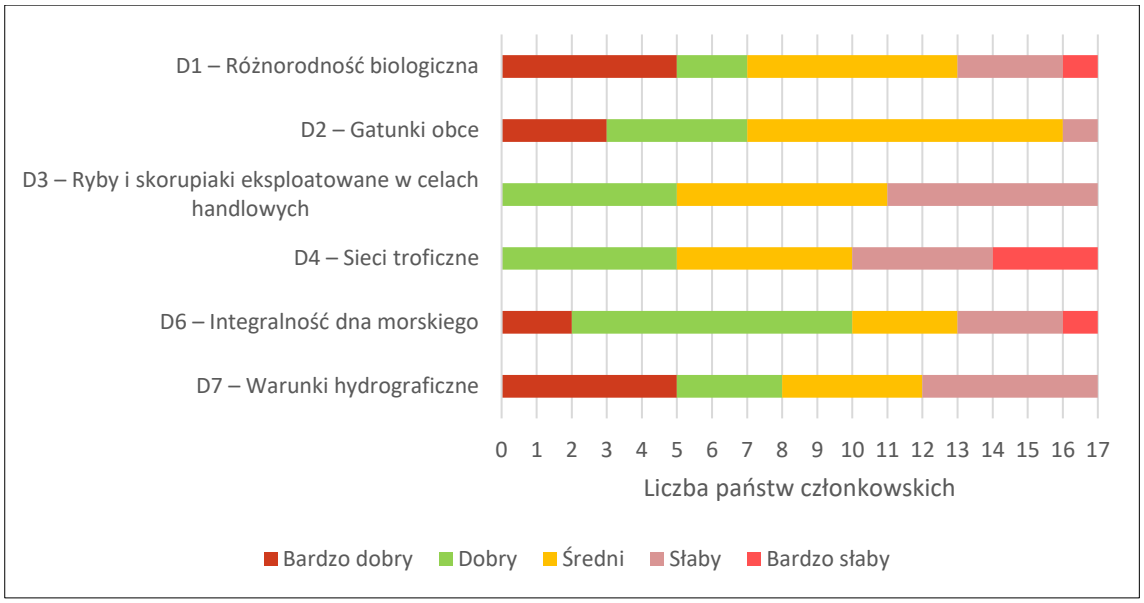
W niniejszej sekcji omówiono środki podjęte w celu ochrony gatunków, siedlisk i sieci troficznych przed formami presji niepowodującymi zanieczyszczeń, takimi jak niepokojenie, eksploatacja i gatunki obce. Wiąże się ze wskaźnikami 1 (różnorodność biologiczna), 2 (gatunki obce), 3 (eksploatowane w celach handlowych ryby i skorupiaki), 4 (sieci troficzne), 6 (integralność dna morskiego) i 7 (warunki hydrograficzne).

Zasadniczo od czasu pierwszych programów środków postępy w opracowywaniu i wdrażaniu skutecznych środków przewidzianych w dyrektywie ramowej w sprawie strategii morskiej w celu ochrony i odbudowy różnorodności biologicznej były raczej ograniczone (rys. 3). Poprawiły się jednak środki zastosowane w celu ochrony dna morskiego, głównie dzięki skuteczniejszemu przeciwdziałaniu połowom przy użyciu narzędzi połowowych czynnych mających kontakt z dnem, poczyniono również postępy, jeśli chodzi o rozwiązanie problemu gatunków nierodzimych i zmian właściwości hydrograficznych.

Brak kompleksowej analizy luk ograniczył ocenę Komisji dotyczącą środków na rzecz różnorodności biologicznej. Solidne analizy luk pozwalają lepiej zrozumieć, w jaki sposób istniejące środki przyczyniają się do osiągnięcia dobrego stanu środowiska i jakie dodatkowe środki są potrzebne.

([61]) Międzyrządowa konferencja w sprawie morskiej różnorodności biologicznej obszarów znajdujących się poza jurysdykcją krajową | (un.org).
([62]) Komunikat Komisji „Plan działania UE: ochrona i odbudowa ekosystemów morskich w celu zapewnienia zrównoważonego i odpornego rybołówstwa, COM(2023) 102 final.
([63]) Zielony Tydzień UE: pierwsze w historii ogólnounijne kryteria ochrony dna morskiego – Komisja Europejska (europa.eu).

Rysunek 3. Adekwatność drugich programów państw członkowskich w zakresie środków ukierunkowanych na przeciwdziałanie problemom związanym z różnorodnością biologiczną

Ogólne środki na rzecz różnorodności biologicznej (wskaźniki 1, 4 i 6)

Zasadniczo poczyniono niewielkie postępy w zakresie środków na rzecz różnorodności biologicznej.

Większość środków stosowanych przez państwa członkowskie, jeśli nie wszystkie, może wpływać na stan różnorodności biologicznej mórz, dlatego wskaźniki różnorodności biologicznej są zasadniczo dobrze uwzględnione w programach środków([64]). Środki mające na celu zmniejszenie presji([65]) będą miały pozytywny wpływ bezpośrednio na gatunki i siedliska oraz pośrednio na cały ekosystem i sieci troficzne. Mogą zostać zastosowane dodatkowe środki specjalnie w celu ochrony i przywrócenia różnorodności biologicznej.

Najczęściej stosowanym środkiem jest wyznaczenie chronionych obszarów morskich w celu ochrony określonych siedlisk i gatunków (często w ramach systemu dyrektyw ptasiej i siedliskowej) lub przywrócenia niektórych funkcji ekosystemu (takich jak integralność dna morskiego, zdrowie sieci troficznych). Celem chronionych obszarów morskich jest często zmniejszenie poziomów zanieczyszczenia, eksploatacji lub niepokojenia przez regulację rodzajów działalności, które mają negatywny wpływ na gatunki i siedliska. Mogą one obejmować działalność turystyczną (żeglugę rekreacyjną i sporty wodne), rybołówstwo, w szczególności przy użyciu włoków dennych, oraz działalność powodującą zanieczyszczenie środowiska na danym obszarze lub w jego pobliżu. Chronione obszary morskie mogą mieć znaczący wpływ na presje, w zależności od ich wielkości, stopnia ograniczeń działalności człowieka oraz tego, czy wprowadzono skuteczne środki zarządzania.

([64]) 31 % wszystkich środków jest powiązanych ze wskaźnikiem 1 – różnorodność biologiczna, co stanowi najwyższy odsetek spośród wszystkich wskaźników; 28 % jest powiązanych ze wskaźnikiem 6 – integralność dna morskiego, a 19 % ze wskaźnikiem 4 – sieci troficzne.
([65]) Takie jak te zaprojektowane do celów wskaźników presji określonych w dyrektywie ramowej w sprawie strategii morskiej.

Dane przekazywane przez państwa członkowskie często zawierają mało szczegółowe informacje na temat rodzaju środków zarządzania oraz wielkości i lokalizacji chronionych obszarów morskich, co utrudnia ustalenie, w jaki sposób przyczyniają się one do realizacji celów unijnej strategii na rzecz bioróżnorodności.

Dobry przykład

Obecnie chronione obszary morskie obejmują jedynie 12 % wód europejskich; należą do nich m.in. chronione obszary morskie o wielorakim zastosowaniu, na których dozwolona jest większość rodzajów działalności człowieka, a poziom skutecznej ochrony jest niski, a także ściśle chronione obszary morskie, na których dopuszczona jest bardzo niewielka, jeśli w ogóle, działalność człowieka. W przypadku gdy planuje się aktywną odbudowę siedlisk, np. rekonstrukcję rafy lub odbudowę skupisk ostryg, państwa członkowskie ograniczają prowadzenie lub nawet zakazują prowadzenia wszelkiej działalności człowieka, która jest szkodliwa dla tych siedlisk.

Środki dotyczące gatunków, w tym gatunków handlowych (wskaźniki 1 i 3)

Zasadniczo poczyniono niewielkie postępy w zakresie planowanych środków dotyczących gatunków, w tym ryb i skorupiaków eksploatowanych w celach handlowych.

Środki specyficzne dla gatunku koncentrują się zazwyczaj na rybach, ssakach morskich i ptakach morskich, natomiast środki dotyczące głowonogów (np. ośmiornic i kałamarnic), gadów morskich (np. żółwi) i gatunków pelagicznych (np. planktonu) przyjmowane są rzadziej. Działaniami, które według informacji zgłaszanych przez państwa członkowskie wywierają największą presję na gatunki morskie, zwłaszcza ze względu na przypadkowe przyłowy ptaków morskich i ssaków, są połowy komercyjne. Środki mające na celu ograniczenie przyłowów koncentrują się na dostosowaniu narzędzi połowowych, szkoleniu rybaków w celu poprawy rejestrowania i unikania przypadków przyłowów oraz na lepszym monitorowaniu działalności połowowej. Środki te zazwyczaj wchodzą w zakres rozporządzenia w sprawie środków technicznych([66]), które wspiera osiąganie celu dyrektywy ramowej w sprawie strategii morskiej pod względem ochrony gatunków i siedlisk. Niektóre państwa członkowskie regulują również kwestię przyłowów wewnątrz chronionych obszarów morskich, wykorzystując zakres wspólnej polityki rybołówstwa, aby wraz z krajami sąsiadującymi proponować wspólne rekomendacje dotyczące przestrzennych środków połowowych([67]).

Środki dotyczące żółwi przyjmuje się rzadko, z wyjątkiem kilku bezpośrednich środków obejmujących szkolenie rybaków w celu uniknięcia przyłowów i ryzyka kolizji statków. Nie ma środków dotyczących głowonogów, które zazwyczaj uwzględnia się w połączeniu z gatunkami ryb.

Ryby i skorupiaki eksploatowane do celów handlowych i niehandlowych są objęte środkami mającymi na celu zmniejszenie presji połowowej. Większość środków jest powiązanych z WPRyb w celu zapewnienia, aby populacje poławiano na poziomach,

([66]) Rozporządzenie (UE) 2019/1241 w sprawie zachowania zasobów rybnych i ochrony ekosystemów morskich za pomocą środków technicznych.
([67]) Rozporządzenie (UE) nr 1380/2013 w sprawie wspólnej polityki rybołówstwa, art. 11 dotyczący „środków ochronnych niezbędnych do zapewnienia zgodności z obowiązkami na mocy ustawodawstwa Unii w dziedzinie środowiska”.

które są zrównoważone w perspektywie długoterminowej. Niektóre państwa członkowskie uwzględniają również zasoby lokalne/nabrzeżne zarządzane na szczeblu krajowym. W pewnym stopniu obejmuje to połowy rekreacyjne, ale zakres ten jest niewystarczający. Połowa państw członkowskich zgłosiła również środki mające na celu spełnienie wymogu zdrowego przekroju wiekowego i wielkościowego populacji ryb([68]), na przykład przez ograniczenie połowów młodych ryb lub aktualizację przepisów dotyczących rozmiaru oczek sieci. Przeszkody w korytarzach migracyjnych ryb również zgłasza się jako poważne zagrożenie dla zdrowia populacji ryb.

Dobry przykład

Jedno państwo przyjęło środek mający na celu ograniczenie barier w korytarzach migracyjnych przez wykorzystanie monitoringu akustycznego, usunięcie starych barier lub ponowne otwarcie szlaków migracyjnych oraz stymulowanie populacji ryb na obszarach przyujściowych/przybrzeżnych.

Środki na rzecz siedlisk (wskaźniki 1 i 6)

Zasadniczo poczyniono pewne postępy w zakresie środków dotyczących siedlisk dna morskiego, w szczególności przez ograniczenie szkód powodowanych przez ruchome narzędzia mające kontakt z dnem, ale nadal pomija się działania dotyczące siedlisk w słupach wody.

Z natury wszystkie formy presji biologicznej i fizycznej oraz presji polegającej na wprowadzaniu substancji mają bezpośredni lub pośredni wpływ na siedliska dna morskiego i integralność dna morskiego. Oprócz wszystkich środków zastosowanych w ramach innych wskaźników państwa członkowskie podjęły działania wyraźnie ukierunkowane na fizyczną ochronę dna morskiego, w tym zmniejszenie presji człowieka na siedliska dna morskiego, wyznaczenie chronionych obszarów morskich ukierunkowanych na dno morskie oraz aktywną odbudowę siedlisk i związanych z nimi zbiorowisk biologicznych (np. odtworzenie raf ostrygowych i łąk trawy morskiej *Posidonia* oraz sadzenie skupisk *Zostera*).

Większość państw członkowskich uznała połowy denne z użyciem narzędzi czynnych za główne zagrożenie dla zdrowia siedlisk dna morskiego. Niektóre z państw przyjęły środki mające na celu ograniczenie szkodliwych skutków, obejmujących duże obszary lub konkretne wrażliwe siedliska.

Państwa członkowskie regulują również inne działania wywierające presję fizyczną na dno morskie, takie jak kotwiczenie w Morzu Śródziemnym, co stanowi szczególne zagrożenie dla łąk *Posidonia*, zagubionych narzędzi połowowych i bagrowania piasku. Pomimo rosnącej presji ze strony morskiej infrastruktury energetyki wiatrowej, w tym kabli, tylko kilka państw członkowskich przeciwdziała presji spowodowanej przez instalacje energii wiatrowej. Środki obejmują na przykład mapowanie wrażliwych typów siedlisk dna morskiego. Przyjęcie w marcu 2023 r. ogólnounijnych wartości progowych dotyczących maksymalnego zakresu niekorzystnych skutków i strat w siedliskach dna morskiego powinno przyczynić się do opracowania jeszcze bardziej skutecznych środków na rzecz integralności dna morskiego w następnym cyklu.

([68]) Zgodnie z kryterium D3C3 w decyzji Komisji (UE) 2017/848.

Siedliska w słupach wody nadal w dużej mierze pomija się w ramach wskaźników różnorodności biologicznej, ale są objęte środkami mającymi na celu zmniejszenie poziomu zanieczyszczenia w słupie wody.

Dobry przykład

Wśród przykładów środków przyjętych przez niektóre państwa członkowskie w celu wsparcia ochrony siedlisk dna morskiego poza chronionymi obszarami morskimi można wymienić zmniejszenie obszaru ogarniętego włokiem w wodach krajowych oraz promowanie ograniczenia wpływu i stosowania bardziej selektywnych narzędzi połowowych w ramach całej floty.

Środki dotyczące sieci troficznych (wskaźnik 4)

Zasadniczo nie poczyniono zauważalnych postępów w zakresie środków dotyczących morskich sieci troficznych; działania na rzecz integralności gatunków i dna morskiego przyczyniłyby się do poprawy stanu sieci troficznych.

W dyrektywie ramowej w sprawie strategii morskiej przewidziano wymóg, aby morskie sieci troficzne były zdrowe, co oznacza, że wszystkie żywe organizmy w danym środowisku morskim są zrównoważone i zdolne do zapewnienia bogactwa gatunków i utrzymania pełnej zdolności reprodukcyjnej. Działalność człowieka może wpływać na równowagę tych skomplikowanych powiązań, na przykład na skutek usuwania zbyt wielu drobnych ryb stanowiących pokarm dla ryb drapieżnych, co utrudnia drapieżnikom znalezienie pożywienia.

Istnieje bardzo niewiele przykładów praktycznych bezpośrednich środków stosowanych przez państwa członkowskie w celu ochrony zdrowia morskich sieci troficznych. Większość środków związanych z sieciami troficznymi ma na celu ogólną ochronę różnorodności biologicznej, np. przez wyznaczanie lub rozszerzanie chronionych obszarów morskich, a środki dotyczące poszczególnych gatunków są na przykład ukierunkowane na zapobieganie przyłowom. Chociaż środki te są istotne dla utrzymania populacji niektórych gatunków, a tym samym lokalnej sieci troficznej, mają jedynie pośredni wpływ na ogólny stan zdrowia sieci troficznej.

Dobry przykład

Do przykładów środków przyjętych przez niektóre państwa członkowskie w odniesieniu do sieci troficznych zalicza się ograniczenie połowów określonej grupy troficznej (np. wszystkich ryb drapieżnych lub drobnych ryb stanowiących ich pokarm) lub niektórych gatunków handlowych odgrywających szczególnie ważną rolę w sieci troficznej, a także ogólne zmniejszenie poziomu połowów.

Środki mające na celu zmniejszenie innych presji na różnorodność biologiczną niezwiązanych z zanieczyszczeniem (wskaźniki 2 i 7)

Ogólnie poczyniono postępy w określaniu odpowiednich środków zwalczania gatunków obcych. Niewiele państw członkowskich poczyniło jednak postępy w przeciwdziałaniu zmianom warunków hydrograficznych.

Większość środków mających na celu zmniejszenie zagrożeń dla różnorodności biologicznej powodowanych przez gatunki obce odnosi się do wdrożenia Międzynarodowej konwencji o kontroli i postępowaniu ze statkowymi wodami balastowymi i osadami IMO, ponieważ państwa członkowskie powszechnie uznają żeglugę powszechnie za główną ścieżkę wprowadzania gatunków obcych. Akwakulturę uznaje się również za coraz powszechniejszą ścieżkę wprowadzania, a niektóre państwa członkowskie zastosowały środki wczesnego wykrywania przez monitorowanie obszarów intensywnej akwakultury. Rekreacyjne żeglarstwo i wędkarstwo są również w coraz większym stopniu objęte środkami zapobiegawczymi.

Trwałe zmiany warunków hydrograficznych, takich jak temperatura wody lub zasolenie, mogą mieć również wpływ na różnorodność biologiczną mórz, gdyż zakłócają siedliska w słupach wody i warunki środowiskowe, w których gatunki morskie żyją, zdobywają pożywienie i rozmnażają się. Główne bezpośrednie środki przyjmowane przez państwa członkowskie w celu zapobieżenia niektórym z tych zmian, w szczególności na obszarach przybrzeżnych, są powiązane z planami gospodarowania wodami w dorzeczu określonymi w ramowej dyrektywie wodnej. Obejmują one na przykład kontrolę przepływu wody słodkiej i osadów z rzek do morza. Środki pośrednie polegają na zapewnieniu, aby strategiczne oceny oddziaływania na środowisko oraz oceny oddziaływania na środowisko uwzględniały te skutki, lub na wykorzystywaniu planowania przestrzennego obszarów morskich do lepszego planowania i kontrolowania skumulowanych skutków potencjalnie prowadzących do zmian warunków hydrograficznych. Zmiana klimatu ma również znaczący wpływ na warunki hydrograficzne (zob. szczegóły poniżej).

Dobry przykład

Innowacyjne środki stosowane przez niektóre państwa członkowskie obejmują opracowanie przyszłościowej wizji rozwoju działalności na dużą skalę (np. morskich zakładów produkcji energii i akwakultury). Na podstawie tych przyszłych scenariuszy można opracować metody planowania przestrzennego działalności człowieka na morzu w celu zarządzania przyszłymi skumulowanymi skutkami i zapewnienia, aby nie uniemożliwiały one osiągnięcia dobrego stanu środowiska.

3.3 PRZECIWDZIAŁANIE KRYZYSOWI KLIMATYCZNEMU

Rok 2023 był najcieplejszym rokiem, jaki kiedykolwiek odnotowano w wielu częściach półkuli północnej([69]). W rezultacie temperatura większości basenów Oceanu Atlantyckiego jest wyższa od średniej, zwłaszcza w Europie([70]). W sprawozdaniu z Europejskiej oceny ryzyka związanego z klimatem([71]) potwierdzono, że wszystkie europejskie morza pozostają pod silnym wpływem zagrożeń klimatycznych i presji antropogenicznej.

W najnowszym sprawozdaniu Międzyrządowego Zespołu ds. Zmian Klimatu na temat oceanów i kriosfery w warunkach zmiany klimatu([72]) wskazano, że postępuje ocieplanie, zakwaszanie i odtlenianie oceanów. Rosnąca trajektoria tego „śmiertelnego trio”

([69]) Stan klimatu na świecie w 2023 r.
([70]) Europejska fala upałów w lipcu 2023 r. w kontekście długoterminowym | Copernicus.
([71]) Europejska ocena ryzyka związanego z klimatem – Europejska Agencja Środowiska (europa.eu).
([72]) AR6 Sprawozdanie podsumowujące: Zmiana klimatu 2023 r. – IPCC.

zmniejszy zdolność oceanów do absorpcji dwutlenku węgla i ochrony życia na naszej planecie.

W wydanym niedawno orzeczeniu Międzynarodowy Trybunał Prawa Morza na mocy Konwencji Narodów Zjednoczonych o prawie morza wyjaśnił, że „antropogeniczne emisje gazów cieplarnianych do atmosfery stanowią zanieczyszczenie środowiska morskiego w rozumieniu art. 1 ust. 1 akapit czwarty konwencji ONZ”([73]). W orzeczeniu tym Trybunał bezpośrednio łączy wysiłki państw na rzecz ograniczenia emisji gazów cieplarnianych do atmosfery (a tym samym przeciwdziałania zmianie klimatu) z przeciwdziałaniem zanieczyszczeniom środowiska morskiego w kontekście UNCLOS. Decyzję tę należy również odczytywać w kontekście dyrektywy ramowej w sprawie strategii morskiej, która zobowiązuje państwa członkowskie do przeciwdziałania zanieczyszczeniom środowiska morskiego.

Konieczne jest zatem podjęcie działań i wdrożenie środków w celu wspierania powiązania między oceanami a klimatem. W szczególności oceany mogą pomóc w łagodzeniu zmiany klimatu przez:

- zachowanie zdolności oceanów do działania jako pochłaniacze dwutlenku węgla. Zdrowe ekosystemy przybrzeżne i morskie gwarantują utrzymanie zdolności oceanów do magazynowania dwutlenku węgla;
- ograniczenie emisji gazów cieplarnianych przez rozwój energii z morskich źródeł odnawialnych i ekologizację sektorów niebieskiej gospodarki.

Przeciwdziałanie zmianie klimatu za pomocą dyrektywy ramowej w sprawie strategii morskiej

Zasadniczo, chociaż dyrektywa ramowa w sprawie strategii morskiej nie zajmuje się tą kwestią bezpośrednio, wiele państw członkowskich przyjęło środki w zakresie przystosowania się do zmiany klimatu, np. przez wspieranie społeczności nadbrzeżnych, a niektóre z nich wprowadziły środki łagodzące zmianę klimatu, np. odbudowę ekosystemów niebieskiego dwutlenku węgla.

Jak dotąd zmiana klimatu nie jest wyraźnie uwzględniona we wskaźniku dyrektywy ramowej w sprawie strategii morskiej ani nie wymieniono jej jako formy presji. W dyrektywie wspomniano jednak o zmianie klimatu, a całościowe strategie morskie zapewniają dobre ramy monitorowania skutków zmiany klimatu i wykorzystywanie możliwości łagodzenia zmiany klimatu. Podejście to potwierdzono w ocenie dotyczącej poprzedniego cyklu, w której państwa członkowskie podkreśliły, że skutki spowodowane zmianą klimatu i zakwaszaniem oceanów stanowią ważne kwestie transgraniczne rozwiązywane w programach monitorowania określonych w dyrektywie ramowej w sprawie strategii morskiej([74]).

Ponieważ zmiana klimatu stanowi problem dla wszystkich regionów morskich i wywiera coraz większą presję na środowisko morskie, kilka państw członkowskich uważa ją obecnie za kwestię priorytetową: 4 % wszystkich środków (84 środki z 15 państw członkowskich) jest bezpośrednio związanych ze zmianą klimatu.

Większość środków związanych z klimatem dotyczy przystosowania się do zmiany klimatu lub odporności, tj. ograniczania skutków zmiany klimatu lub wspierania społeczności w radzeniu sobie z przyszłym pogorszeniem sytuacji i w odbudowie po takim pogorszeniu. Jedna trzecia środków dotyczy łagodzenia zmiany klimatu, tj.

([73]) https://www.itlos.org/fileadmin/itlos/documents/press_releases_english/PR_350_EN.pdf.
([74]) Sprawozdanie z wdrażania dyrektywy ramowej w sprawie strategii morskiej (europa.eu).

redukcji emisji gazów cieplarnianych i zapobiegania jej, w tym działań na rzecz odbudowy ekosystemów niebieskiego dwutlenku węgla.

Wiele ważnych środków wynika z prac prowadzonych w ramach regionalnych konwencji morskich, inne z krajowych planów państw członkowskich w dziedzinie energii i klimatu lub krajowych strategii przystosowania się do zmiany klimatu.

Dobry przykład

Przez ilościowe określenie sekwestracji dwutlenku węgla przez łąki trawy morskiej i lasy makroalgowe niektóre państwa członkowskie identyfikują miejsca emisji dużych ilości dwutlenku węgla na swoich wodach i zapewniają, aby działalność gospodarcza nie zagrażała im lub przeciwnie, aby przyczyniała się do ich odbudowy.

4. ZAPEWNIENIE DOBREJ KONDYCJI SPOŁECZNO-GOSPODARCZEJ

Ogółem państwa członkowskie lepiej rozumieją skutki społeczno-gospodarcze środków przewidzianych w dyrektywie ramowej w sprawie strategii morskiej. Poziom potrzebnych inwestycji określa jednak mniej niż połowa państw, a bardzo niewiele analizuje społeczną akceptowalność proponowanych środków.

Prawie wszystkie państwa członkowskie przeprowadziły analizę kosztów i korzyści lub opłacalności swoich środków, a niektóre z nich dokonały kategoryzacji środków najmniej opłacalnych. Tylko kilka państw wyjaśniło, w jaki sposób analizy te wpłynęły na wybór środków, na przykład przez priorytetowe traktowanie niektórych środków w stosunku do innych. Niektóre państwa członkowskie z regionu Morza Bałtyckiego dokonały ilościowego porównania kosztów swoich programów środków z korzyściami (osiągniętymi lub potencjalnymi) wynikającymi z poprawy stanu środowiska morskiego.

Rybołówstwo i żegluga są dwoma rodzajami działalności/sektorami, na które środki określone w dyrektywie ramowej w sprawie strategii morskiej mają największy wpływ. Tylko dwa państwa członkowskie przeanalizowały również, w jaki sposób ich programy środków mogłyby wpłynąć na kwestie społeczne i dobrostan człowieka. Jedno państwo członkowskie zbadało, czy można oczekiwać, że każdy nowy środek będzie miał pozytywny, negatywny bądź zerowy wpływ na lokalne społeczności, tradycje, dziedzictwo kulturowe, zatrudnienie i zdrowie.

Koszt proponowanych środków przewidzianych w dyrektywie ramowej w sprawie strategii morskiej na lata 2022–2027 oszacowano średnio na 724 EUR/km^2 obszaru morskiego rocznie. Na podstawie tych danych koszt środków przewidzianych w dyrektywie ramowej w sprawie strategii morskiej w odniesieniu do wszystkich wód morskich UE szacuje się na 5,8 mld EUR rocznie([75]). W oparciu o przekazane przez państwa członkowskie dane na temat udziału środków, które są specyficzne dla dyrektywy ramowej w sprawie strategii morskiej (42 %), koszt środków specyficznych dla dyrektywy ramowej w sprawie strategii morskiej w odniesieniu do wszystkich wód morskich UE szacuje się na 2,4 mld EUR rocznie.

([75]) Całkowita powierzchnia wód morskich (w km²) w 22 państwach członkowskich UE (7 958 556) * średni koszt działań na km² (724) = 5 764 104 242,96 EUR. Obliczenia przedstawiono w EUR. Bardziej szczegółowe obliczenia można znaleźć w dokumencie roboczym służb Komisji towarzyszącym niniejszemu komunikatowi.

Prawie wszystkie państwa członkowskie wykorzystują połączenie funduszy krajowych i unijnych, przy czym niektóre państwa członkowskie przeznaczają fundusze UE na 50–80 % swoich działań. Najczęściej wymieniane fundusze UE to EFMR/EFMRA, LIFE i „Horyzont Europa". Ponad połowa państw członkowskich wspomina również o mobilizowaniu finansowania prywatnego w postaci kosztów ponoszonych przez sektor prywatny w związku z wdrażanymi środkami (np. jako inwestycja kapitałowa) lub w postaci finansowania zapewnianego przez fundacje na rzecz ochrony środowiska w celu wdrożenia środków przewidzianych w dyrektywie ramowej w sprawie strategii morskiej.

5. ZARZĄDZANIE I WSPÓŁPRACA NA SZCZEBLU REGIONALNYM

Opracowanie odpowiedniego programu na podstawie dyrektywy ramowej w sprawie strategii morskiej wymaga nie tylko określenia odpowiednich środków, aby pomóc w osiągnięciu dobrego stanu środowiska, ale także wprowadzenia ram zarządzania wspierających ich wdrażanie.

Komisja oceniła cztery główne aspekty mechanizmów zarządzania w państwach członkowskich: zaangażowanie społeczeństwa, koordynację powiązanych obszarów polityki, współpracę regionalną i prawdopodobieństwo wdrożenia.

Państwa członkowskie wprowadziły mechanizmy zarządzania wspierające wdrażanie programu środków, ale koordynacja z innymi organami i z sąsiednimi państwami członkowskimi nie zawsze jest wystarczająca. Od czasu pierwszych programów środków więcej państw członkowskich wyraziło wyraźne zobowiązanie do pełnej realizacji swoich programów środków.

Do przeszkód zidentyfikowanych przez państwa członkowskie zalicza się finansowanie i kwestie związane z wdrażaniem na szczeblu krajowym, zgłoszone przez zaledwie kilka państw członkowskich. Państwa członkowskie nie zgłosiły żadnych przeszkód we wdrażaniu prawie połowy swoich środków (48 %)([76]).

Angażowanie społeczeństwa

Zasadniczo procesy angażowania społeczeństwa wydają się odpowiednie, ale zakres, w jakim wykorzystują one informacje zwrotne w celu zmiany programów środków, jest znacznie mniej jasny.

Tylko dwa państwa członkowskie nie wspomniały o przeprowadzeniu konsultacji publicznych w sprawie swoich programów środków. Spośród pozostałych 15 jedna czwarta zgłosiła jedynie bardzo ograniczone informacje na temat tego, w jaki sposób uwzględnia wkład społeczeństwa przy wyborze i opracowywaniu środków. Poziom zaangażowania był wyższy wówczas, gdy informacje na temat konsultacji przekazywano zarówno w mediach tradycyjnych, jak i społecznościowych.

Informacje zwrotne można przekazywać za pomocą różnych środków, w tym bezpośredniego kontaktu ze społeczeństwem poprzez warsztaty, seminaria i spotkania z zainteresowanymi stronami, oprócz konsultacji internetowych. Tylko cztery państwa

([76]) Zob. Komisja Europejska, Wspólne Centrum Badawcze: Louropoulou E., i in., „Programmes of Measures under the Marine Strategy Framework Directive to achieve or maintain Good Environmental Status", jak wyżej.

członkowskie zgłosiły, że zarezerwowały czas na przetwarzanie informacji zwrotnych od społeczeństwa przy użyciu kompleksowej metodyki i w stosownych przypadkach modyfikują swoje programy.

Współpraca z innymi organami i państwami członkowskimi oraz współdziałanie z innymi politykami

W ujęciu ogólnym wszystkie kraje współpracują w różnych obszarach polityki oraz z innymi organami, chociaż nie zawsze jest jasne, jaki jest wynik tej współpracy. Niektóre państwa ściślej współpracują z organami odpowiedzialnymi za kwestie ramowej dyrektywy wodnej i planowanie przestrzenne obszarów morskich, w tym poprzez wspólne podejście do opracowywania środków. Współpraca regionalna odgrywa ważną rolę w opracowywaniu programów środków państw członkowskich w niektórych regionach, ale poziom spójności regionalnej środków pozostaje umiarkowany.

Wszystkie państwa członkowskie bardzo wyraźnie łączą swoje programy środków przewidziane w dyrektywie ramowej w sprawie strategii morskiej ze środkami przyjmowanymi na podstawie innych aktów prawnych UE, w szczególności dyrektywy siedliskowej, ramowej dyrektywy wodnej i wspólnej polityki rybołówstwa.

Jest to zgodne z ustaleniem, że 58 % środków ujętych w tych drugich programach środków pochodzi z innych instrumentów prawnych([77]). Większość z nich jest powiązana z ramami dotyczącymi zanieczyszczenia (takimi jak dyrektywa ramowa w sprawie odpadów, dyrektywa w sprawie oczyszczania ścieków komunalnych, przepisy dotyczące odpadów, chemikaliów i rolnictwa, konwencja z Minamaty w sprawie rtęci), ramami dotyczącymi różnorodności biologicznej (takimi jak dyrektywa ptasia i siedliskowa, unijna strategia ochrony różnorodności biologicznej, Konwencja o różnorodności biologicznej) oraz polityką rybołówstwa i polityką morską (np. planowaniem przestrzennym obszarów morskich, wspólną polityką rybołówstwa, Międzynarodową Organizacją Morską itp.). Większość państw członkowskich odwołuje się również do celów strategii na rzecz różnorodności biologicznej, ale rzadko do określonych w strategii celów na poziomie 30 % i 10 %. Jeszcze rzadziej nawiązują do planu działania na rzecz eliminacji zanieczyszczeń, chociaż środki przyjęte na podstawie dyrektywy ramowej w sprawie strategii morskiej w celu zwalczania zanieczyszczeń są w pełni zgodne z jego celami.

Koordynacja z organami odpowiedzialnymi za wdrażanie ramowej dyrektywy wodnej oraz procesy planowania przestrzennego obszarów morskich są najczęściej wymieniane w sprawozdaniach z dyrektywy ramowej w sprawie strategii morskiej; rzadziej wspomina się o nich w planach gospodarowania wodami w dorzeczu przewidzianych w ramowej dyrektywie wodnej. Tylko kilka państw członkowskich omówiło sposób, w jaki regulują i koordynują różne polityki oraz wyniki tej koordynacji. Na przykład jedno państwo członkowskie wyjaśniło, że organy odpowiedzialne za dyrektywę ramową w sprawie strategii morskiej i organy odpowiedzialne za ramową dyrektywę wodną opracowały katalog środków wspólnych dla celów obu dyrektyw, który aktualizują zgodnie z cyklami wdrażania dyrektywy ramowej w sprawie strategii morskiej i ramowej

([77]) Bardziej szczegółową analizę przedstawiono na rys. 2 w dokumencie roboczym służb Komisji SWD(2025)1.

dyrektywy wodnej (zob. również sprawozdanie dotyczące ramowej dyrektywy wodnej)([78]).

Koordynację na szczeblu regionalnym, w szczególności za pośrednictwem regionalnych konwencji morskich, często wymieniają w programach środków wszystkie z 17 państw członkowskich. Opisują one również mechanizmy koordynacji z krajami sąsiadującymi w ramach regionalnych konwencji morskich i zawierają częste odniesienia do planów działania (np. regionalnego planu działania OSPAR dotyczącego odpadów morskich lub planu działania dla Morza Bałtyckiego), wspólnych inicjatyw lub projektów w obszarach poszczególnych wskaźników. Niektóre państwa członkowskie uzupełniły ten proces dalszymi kontaktami na szczeblu podregionalnym, na przykład organizując spotkania trójstronne w celu określenia wspólnych kwestii związanych z zarządzaniem chronionymi obszarami morskimi, odpadami morskimi i hałasem podwodnym w Zatoce Biskajskiej.

Rozczarowujący jest fakt, że pomimo intensywnej i czasochłonnej koordynacji w różnych regionach, spójność programów środków na poziomie regionalnym jest tylko umiarkowana. Spójność jest szczególnie niska w zakresie działań na rzecz przeciwdziałania zanieczyszczeniom w żywności pochodzenia morskiego (D9), warunków hydrograficznych (D7) i sieci troficznych (D4) we wszystkich trzech regionach. Potwierdzając pozytywne wyniki osiągnięte w tym okresie, we wszystkich trzech regionach można zauważyć najwyższy poziom spójności (umiarkowany lub wysoki) w odniesieniu do odpadów morskich (D10).

Dobry przykład

Ważną rolę może odegrać wsparcie ze strony regionalnych konwencji morskich w opracowywaniu środków. W odniesieniu do Morza Bałtyckiego narzędzie HELCOM([79]) dotyczące wystarczalności środków, stosowane przez większość nadbałtyckich państw członkowskich, doprowadziło nie tylko do podniesienia poziomu spójności regionalnej, ale również do poprawy jakości środków proponowanych przez poszczególne państwa członkowskie.

Prawdopodobieństwo wdrożenia przez państwa członkowskie programów środków

Analizując szereg kryteriów (w tym sposób, w jaki państwo członkowskie uwzględnia skutki społeczno-gospodarcze, czy określiło źródła finansowania, poziom koordynacji z kluczowymi politykami UE oraz poziom szczegółowości mechanizmów wdrażania),

([78]) „Sprawozdanie Komisji dla Rady i Parlamentu Europejskiego w sprawie wdrożenia ramowej dyrektywy wodnej (2000/60/WE) i dyrektywy powodziowej (2007/60/WE) Trzecia edycja planów gospodarowania wodami w dorzeczu Druga edycja planów zarządzania ryzykiem powodziowym”, COM(2025) 2.

([79]) https://helcom.fi/baltic-sea-action-plan/som/#:~:text=The%20aim%20of%20the%20sufficiency,GES)%20in%20the%20Baltic%20Sea.

można pogrupować państwa członkowskie w zależności od prawdopodobieństwa wdrożenia programów środków([80]) (tabela 1).

Tabela 1. Prawdopodobieństwo wdrożenia przez państwa członkowskie drugich programów środków

Prawdopodobieństwo wdrożenia	Państwa członkowskie	Uzasadnienie
Wysoce prawdopodobne lub prawdopodobne	EE, LV, SE, PT, FI, FR, LT, ES, PL, IE, SI, DE i BE	Te państwa członkowskie przeprowadziły rzetelną analizę społeczno-ekonomiczną skutków swoich programów środków, jasno określiły źródła finansowania i wydają się aktywnie koordynować działania różnych organów zaangażowanych we wdrażanie środków. Co ważne, wyraźnie wskazały, w jaki sposób, gdzie i kiedy proponowane przez nie nowe środki zostaną wdrożone.
Średnio prawdopodobne	NL, RO i CY	Te państwa członkowskie przeprowadziły częściową analizę społeczno-gospodarczych korzyści wynikających ze środków i w ograniczonym zakresie zbadały kwestie społeczne. Wymieniły źródła finansowania, ale nie przydzieliły konkretnych kwot na konkretne działania. Koordynacja z organami wydaje się bardziej ograniczona lub powierzchowna, a ponadto jest mniej oczywiste, gdzie, w jaki sposób i kiedy zostaną wdrożone nowe środki.
Małe	IT	To państwo członkowskie przedstawiło niewiele informacji na temat źródeł finansowania i zgłosiło jedynie powierzchowną analizę społeczno-ekonomiczną swoich środków. Nie ma dowodów wskazujących na koordynację między dyrektywą ramową w sprawie strategii morskiej a innymi przepisami UE lub nie została ona zgłoszona. Nie jest również jasne, gdzie, kiedy ani w jaki sposób zostaną wdrożone nowe środki.

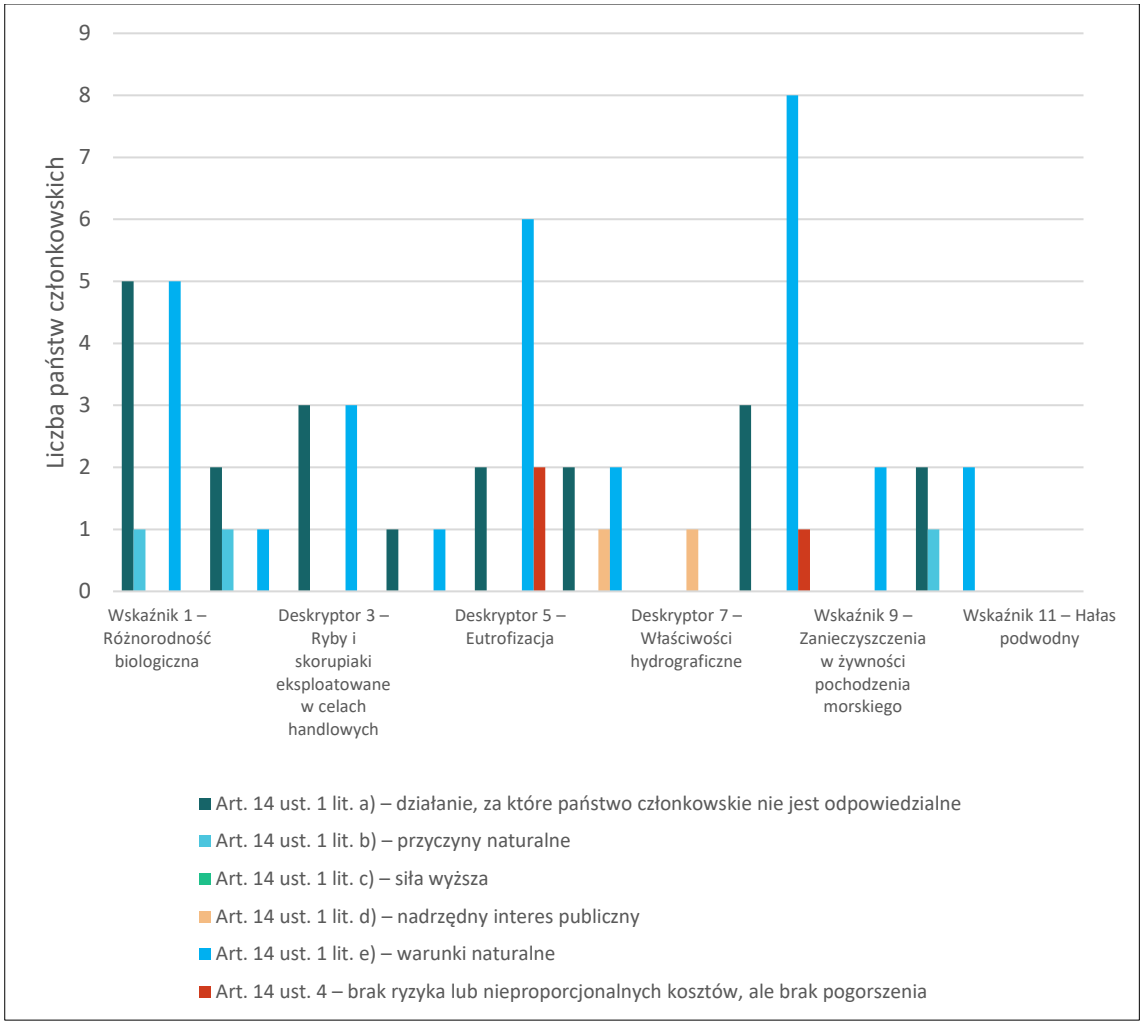
Dyrektywa umożliwia również państwom członkowskim, w ściśle określonych okolicznościach, stosowanie wyjątków od osiągnięcia dobrego stanu środowiska (art. 14). Takie okoliczności obejmują na przykład fakt, że osiągnięcie wspomnianych celów związane jest z działaniem lub brakiem działania, za które dane państwo nie jest odpowiedzialne, siłą wyższą lub warunkami naturalnymi, które nie pozwalają na szybką poprawę stanu wód morskich danego państwa.

Jak pokazano na rys. 4, 12 z 17 państw członkowskich zgłosiło wyjątki dotyczące wszystkich tych możliwych przyczyn, z wyjątkiem siły wyższej. Substancje

([80]) Bardziej szczegółowe wyjaśnienie metodyki zastosowanej do tej oceny przedstawiono w dokumencie roboczym służb Komisji towarzyszącym niniejszemu sprawozdaniu.

zanieczyszczające i eutrofizacja to tematy, w odniesieniu do których większość państw członkowskich wnioskowała o wyjątek, powołując się na warunki naturalne, które uniemożliwiają terminową poprawę stanu wód morskich. Hałas podwodny jest jedynym tematem, w odniesieniu do którego nie wnioskowano o wyjątek, a kilka wyjątków dotyczyło sieci troficznych, warunków hydrograficznych i zanieczyszczeń w żywności pochodzenia morskiego – wszystkie tematy, które obecnie nie są zbyt dobrze opracowane na podstawie dyrektywy ramowej w sprawie strategii morskiej.

Rysunek 4. Wyjątki z obowiązku osiągnięcia dobrego stanu środowiska zgłoszone w ramach drugich programów środków

6. WNIOSKI I PROGNOZA

Państwa członkowskie wykonały imponującą pracę w zakresie identyfikacji i eliminowania wysoce złożonego i zróżnicowanego zestawu presji morskich, niezbędną do osiągnięcia dobrego stanu środowiska. Udział **środków specjalnie zaprojektowanych na potrzeby dyrektywy ramowej w sprawie strategii morskiej** – i nieprzyjętych w innych ramach – **wzrósł z 25 % do 42 %**, co pokazuje, że dyrektywa ramowa w sprawie strategii morskiej jest główną siłą napędową nowych środków mających na celu ochronę środowiska morskiego i zapewnienie jego zrównoważonego wykorzystania.

Mimo to konieczne są dalsze prace nad zharmonizowaniem opracowywania środków, ponieważ istnieją **wyraźne różnice między wskaźnikami i państwami członkowskimi**. Zasadniczo we wszystkich 17 państwach członkowskich uznano, że jedynie środki dotyczące odpadów morskich i gatunków nierodzimych mogą w pewnym stopniu odnosić się do kwestii niezbędnych do wyeliminowania tych problemów([81]). Środki mające na celu przeciwdziałanie innym formom zanieczyszczenia, utracie różnorodności biologicznej i zmianie klimatu są nadal uznawane za niewystarczające, chociaż w niektórych obszarach, takich jak ochrona dna morskiego i zmiany właściwości hydrograficznych, poczyniono postępy.

Wiele środków wynika z innych ram prawnych, takich jak prawo UE dotyczące wody, azotanów i chemikaliów, wspólna polityka rybołówstwa czy dyrektywa ptasia i dyrektywa siedliskowa. Ramy te nie mają jednak takiego samego zakresu, a w dyrektywie ramowej w sprawie strategii morskiej określono wymogi dotyczące dodatkowych form presji na środowisko (takich jak zanieczyszczenia morza na obszarach morskich pochodzące np. z produkcji paliw kopalnych). **Wskazuje to na potrzebę podjęcia dalszych prac w celu wyeliminowania tych luk przy opracowywaniu środków przewidzianych w dyrektywie ramowej w sprawie strategii morskiej**.

Państwa członkowskie zdołały natomiast wdrożyć bardziej skuteczne środki w celu przeciwdziałania presjom lub skutkom, które są w mniejszym stopniu objęte innymi politykami i przepisami, z wyjątkiem hałasu podwodnego i sieci troficznych. Wobec braku „siatki bezpieczeństwa" w postaci ukierunkowanych, obowiązujących od lat przepisów regulujących tę kwestię na szczeblu UE, państwa członkowskie na ogół wykazują się większą innowacyjnością w określaniu środków dotyczących gatunków obcych, warunków hydrograficznych, integralności dna morskiego i odpadów morskich. Nadal wykorzystują one istniejące ramy, ale osiągnięcie dobrego stanu środowiska w odniesieniu do tych kwestii wymaga od państw członkowskich wspólnego rozważenia nowych podejść do rozwiązywania tych problemów.

Środki dotyczące odpadów morskich dobrze ilustrują, w jaki sposób dyrektywa ramowa w sprawie strategii morskiej może przynieść zmiany, a jednocześnie funkcjonować w synergii z innymi ramami prawnymi. Jako punkt wyjścia kilka państw członkowskich było w stanie ocenić, w jakim stopniu nie osiągnęły one celu dobrego stanu środowiska, wyrażonego ilościowo na podstawie niedawno uzgodnionej wartości progowej([82]). Na tej podstawie opracowały odpowiednie środki mające na celu zlikwidowanie luki, w tym odniesienia do innych ram. Środki dotyczące odpadów morskich są nie tylko lepszej jakości niż środki dotyczące innych kwestii, ale są również bardziej spójne na szczeblu regionalnym. Natomiast środki dotyczące hałasu podwodnego nadal nie spełniają oczekiwań. Pokazuje to, że powodzenie zależy od wielu czynników, w tym od wysokiej świadomości społecznej oraz solidnej bazy danych i wiedzy, których do pewnego stopnia nadal brakuje w odniesieniu do hałasu podwodnego.

W przeważającej części **środki te są umiarkowanie spójne w obrębie regionu morskiego**. Poziom spójności jest wyższy tam, gdzie opracowano narzędzia wspierające ocenę stopnia, w jakim państwa członkowskie są dalekie od zapewnienia dobrego stanu środowiska, oraz środki niezbędne do wypełnienia tej luki, na przykład poprzez prace HELCOM na Morzu Bałtyckim. Spośród siedmiu państw członkowskich, których

([81]) Szczegółowe objaśnienie metodyki i punktacji oceny adekwatności zawarto w dokumencie roboczym służb Komisji SWD(2025) 1.

([82]) https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC121707.

program środków uznano za mający dobrą jakość, pięć posiada wspólne wody w regionie Morza Bałtyckiego i współpracowało w ramach HELCOM.

Zasadniczo podejście do wdrażania środków na mocy dyrektywy ramowej w sprawie strategii morskiej nadal wymaga pracy i wysiłku. W szczególności **trudno jest ocenić, w jakim stopniu i do kiedy środki zmniejszą wpływ na środowisko morskie i przyczynią się do osiągnięcia dobrego stanu środowiska**. Wynika to częściowo z braku jasno określonego ilościowo dobrego stanu środowiska, a częściowo z braku odpowiednich narzędzi i metod, w tym modelowania, umożliwiających lepszą ocenę działań niezbędnych do osiągnięcia dobrego stanu środowiska. Ostatnie zmiany w tej dziedzinie są obiecujące i należy je kontynuować. Kwestie te zostaną również poddane dalszej analizie w ramach zbliżającej się oceny dyrektywy ramowej w sprawie strategii morskiej.

7. ZALECENIA

Zalecenia dla poszczególnych krajów zawarto w dokumencie roboczym służb Komisji towarzyszącym niniejszemu sprawozdaniu([83]). Następujące zalecenia mają zastosowanie do wszystkich państw członkowskich UE:

1. Państwa członkowskie powinny **zwiększyć poziom ambicji** i **przyspieszyć działania**, **aby osiągnąć cele dyrektywy**. Obejmuje to::
    a. opracowanie solidniejszych programów środków w oparciu o jaśniejszą ocenę luki, którą należy wypełnić, aby osiągnąć dobry stan środowiska;
    b. opracowanie środków ilościowych wypełniających lukę między obecnym a dobrym stanem środowiska, określonym ilościowo na podstawie wartości progowych ustalonych na szczeblu UE, regionalnym i podregionalnym oraz zintegrowanych ze strategiami morskimi państw członkowskich([84]);
    c. zagwarantowanie, że środki przyjmowane na podstawie innych przepisów i polityk mają odpowiedni poziom ambicji, aby przyczynić się do osiągnięcia dobrego stanu środowiska, lub uzupełnienie ich w celu uwzględnienia kwestii, które są potrzebne do osiągnięcia dobrego stanu środowiska, ale nie są częścią istniejących ram.
2. Państwa członkowskie powinny określić i wprowadzić, w stosownych przypadkach, **dodatkowe środki w celu ograniczenia utrzymujących się wyzwań środowiskowych** (presji), które uniemożliwiają osiągnięcie dobrego stanu środowiska.
    a. Jeśli chodzi o **zanieczyszczenie**, obejmuje to:
        i. zintensyfikowanie działań na rzecz ograniczenia zanieczyszczenia hałasem podwodnym, w tym przez skupienie się na głównych źródłach ciągłego hałasu, takich jak żegluga, oraz przez ustanowienie obszarów o niskim poziomie hałasu dla gatunków morskich;
        ii. zintensyfikowanie działań na rzecz ograniczenia zanieczyszczenia substancjami biogennymi, aby osiągnąć cele dyrektywy ramowej w sprawie strategii morskiej, ramowej dyrektywy wodnej i dyrektywy azotanowej;

([83]) SWD(2025) 1.

([84]) Komunikat Komisji, „Zawiadomienie Komisji w sprawie wartości progowych określonych na podstawie dyrektywy ramowej w sprawie strategii morskiej 2008/56/WE oraz decyzji Komisji" (UE) 2017/848 (C/2024/2078), 11.3.2024.

iii. ograniczenie zanieczyszczenia chemicznego ze źródeł morskich, w szczególności eksploatacji złóż węglowodorów, oraz z nowych substancji, w tym PFAS, produktów farmaceutycznych lub mikrodrobin plastiku;
iv. kontynuowanie działań mających na celu ograniczenie wpływu odpadów na organizmy morskie, przy jednoczesnym zmniejszeniu ilości wprowadzanych u źródła.

b. Jeśli chodzi o **różnorodność biologiczną**, obejmuje to:
i. ukończenie tworzenia sieci spójnych, reprezentatywnych, skutecznie zarządzanych chronionych obszarów morskich, aby osiągnąć cel na 2030 r. określony w strategii na rzecz bioróżnorodności, jakim jest objęcie ochroną 30 % wód, w tym objęcie 10 % ścisłą ochroną, zgodnie z ambicjami określonymi w morskim planie działania i zobowiązaniami wynikającymi z globalnych ram różnorodności biologicznej z Kunmingu/Montrealu;
ii. zintensyfikowanie działań na rzecz ograniczenia przyłowów gatunków wrażliwych, począwszy od gatunków o znaczeniu priorytetowym zalecanych w morskim planie działania;
iii. niezwłoczne wdrożenie obowiązków wynikających z rozporządzenia w sprawie odbudowy zasobów przyrodniczych jako kluczowego wkładu w osiągnięcie dobrego stanu środowiska zgodnie z dyrektywą ramową w sprawie strategii morskiej;
iv. przeciwdziałanie zagrożeniom dla ekosystemów morskich związanym z prognozowaną ekspansją produkcji energii z morskich źródeł odnawialnych, wraz ze skumulowanym wpływem istniejącej działalności na morzu, poprzez przyszłościowe planowanie przestrzenne obszarów morskich oparte na ekosystemach.

c. W odniesieniu do **zmiany klimatu** wszystkie państwa członkowskie powinny dążyć do jej uwzględnienia przy opracowywaniu i wyborze swoich środków, w szczególności:
i. priorytetowo traktować środki, które pomagają ograniczyć/zmniejszyć emisje gazów cieplarnianych, w tym przez odbudowę ekosystemów niebieskiego dwutlenku węgla;
ii. zapewnić, aby inne środki lub grupy środków nie zwiększały emisji gazów cieplarnianych;
iii. podjąć działania w celu wzmocnienia zdolności przystosowania się społeczności nadbrzeżnych do zmiany klimatu, np. przez odbudowę ekosystemów przybrzeżnych.

3. Państwa członkowskie powinny **zwiększyć inwestycje i zapewnić wystarczające finansowanie na potrzeby wdrożenia programu środków** służących osiągnięciu celów dyrektywy ramowej w sprawie strategii morskiej. Obejmuje to w szczególności:

a. opracowanie strategicznych perspektyw dla inwestycji w celu osiągnięcia dobrego stanu środowiska, unikania fragmentarycznego podejścia do finansowania poszczególnych środków i zmniejszenia nieefektywności w różnych obszarach polityki;
b. jasne określenie źródła finansowania niezbędnego do wdrożenia wszystkich środków;

c. wykorzystanie istniejących instrumentów i narzędzi finansowych wspierających rozwój środków ochrony środowiska morskiego i zrównoważonego wykorzystania, w tym poprzez badania naukowe i innowacje, takich jak m.in. Fundusz Spójności, Instrument na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności, fundusze regionalne, EFMRA, LIFE i „Horyzont Europa", w różnych klastrach (np. misje i partnerstwa).

4. Państwa członkowskie powinny wprowadzić **mechanizmy zarządzania wspierające opracowywanie i wdrażanie ambitnych, spójnych, skoordynowanych, sprawiedliwych i skutecznych programów środków**. Obejmuje to:

   a. zdecydowane wyeliminowanie przeszkód we wdrażaniu środków, takich jak niewystarczające finansowanie;
   b. poprawę koordynacji między organami w celu zapewnienia, aby środki określone w dyrektywie ramowej w sprawie strategii morskiej uzależnione od innych polityk w pełni wdrażały organy zajmujące się wdrażaniem tych polityk, zwłaszcza w odniesieniu do rybołówstwa, rolnictwa i energii;
   c. angażowanie społeczeństwa i zainteresowanych stron na etapie planowania, z uwzględnieniem ich wkładu przy opracowywaniu środków, i zapewnianie społecznej akceptowalności proponowanych środków, przyjmowanie środków towarzyszących w celu ograniczenia potencjalnych negatywnych skutków w razie potrzeby;
   d. zwiększenie wczesnej koordynacji programów środków z sąsiednimi państwami członkowskimi w celu zapewnienia spójności, synergii i komplementarności środków w regionie oraz, w razie potrzeby, planowanie wspólnych działań;
   e. operacjonalizację aspektów przestrzennych programów określonych w dyrektywie ramowej w sprawie strategii morskiej za pośrednictwem planów zagospodarowania przestrzennego obszarów morskich w celu zapewnienia pełnego wdrożenia planowanych środków ochrony przestrzennej i zmniejszenia presji przestrzennej w ramach planowania przestrzennego obszarów morskich.

5. Ponadto państwa członkowskie powinny zagwarantować **bardziej aktualną i kompletną sprawozdawczość elektroniczną**, aby zapewnić społeczeństwu większą przejrzystość proponowanych środków i sposobu, w jaki powinno wspierać postępy w osiąganiu dobrego stanu środowiska i celów. Umożliwi to również porównywalność między państwami członkowskimi i regionami morskimi.